

KARJA KIHELKONNA HARIDUSLUGU IV

ALBERT SEPPEL

JÕISTE JA
MOJASTE
KOOLIDE
AJALUGU

A 2815

ENSV Vabariiklik

Õpetajate Täiendusinstituut

1963

Fotoj registreeritud fotofondis

J O I S T E

EVANGELIUMI-LUTERIUSU KULAKOOL

ÜLEVAADE JÕISTE KOOLI AJALOOST.

ALBERT SEPPEL

JÕISTE KOOLIRINGKONNAST

Jõiste kooliringkond asus Karja kihelkonna ja endise Leisi valla kirdenurgas. Selle moodustas kehva põhimoreeniga kaetud ja rändmunakatega ülekülvatud kolmnurk Triigi lahe ja Järveküla järve ning Riidema jõega piiratud maa-alal. Selle lõunapoolne osa on veidi madalam lehtpuumetsade ja veidi viljakama pinnasega, põhjapoolses osas asuvad kadarikud ja kehva okaspuumetsaga kaetud rannikualad.

Külasid oli selles kooliringkonnas kolm: Paaste, Mujaste ja nende vahel Jõiste, mis perekamana koolilegi nime andis. Nende külade nimed on otse neid ümbritsevast loodusest pärit — Paastes ongi paas sageli otse maapinnal, Mujaste rannal on tormi järel palju meremuda, nagu siin adru ja meriheina lademeid kutsutakse ning Jõiste ümbruses on vanasti palju väikesi jõekesi olnud, mis nüüd küll juba enamuses kadunud. Lõunapoolses osas leidusid Võlupe, Vääri ja Värnu üksiktalud ning mõningad vabadikupered.

Rahvas tegeles põllumajandusega, mis aga kehva maapinna tõttu kuigi tulukas ei saanud olla ja ka larikkuse poolest ei ole selle piirkonna rannik ka mitte kuulus olnud. Majandusliku olukorra poolest oli see piirkond kihelkonna skaalas kehvamate hulgast. Ometigi oli 1830. aastal Karja kihelkonna kuue kooli hulgas ka Jõiste kooli nimi.

KOOLI ASUTAMINE JA ESIMESED TÖÖAASTAD

Jõiste kool alustas tegevust 1826. aasta novembris. Esimeseks õpetajaks sai Jüri Jaani p. Rand Jõiste küla Tõntsu talust. Koolis see mees ise kuusgil ei käinud, vaid teda õpetas lugema ja kirjutama Ludvigi nimeline saksa käsitöölaine, kes läheduses Võlupe tellisetehases meistriks oli. Selle savitööstuse asukoha jäljed leidsid Võlupe-Leisi teeristi läheduses ja seal on hiljemgi telliseid

1. TÕNTSU talu, kus Jõiste kool 1826. aasta sügisel
tegevust alustas. FK322-1

2. AADU-PAALI talu, kus Jõiste kool 1928. a. kevadel
oma tegevuse lõpetas. FK522-2

tehtud. Imelikul kombel oli siis sellel saksa Ludvigil niipalju huvi eesti talupoisi vastu, et hakkas sellele lugemist õpetama. Ja kui Jüril lugemine hästi edenes, astuti samm edasi ning õpetatulemale ka kirjutamistki.

Tolleaegne Karja pastor ^{Hildemann} ~~Hannus~~ oli sellest asjast kuulda saanud ja lausunud: "Also, lugema - seda ju võib, aga mis teeb üks talupoeg selle kirjutamisega?" Aga kui mõni aasta hiljem Jõistes kool avati, siis sai Tõntsu Jüri, ainukene kirjaoskaja külas, selle esimeseks õpetajaks.

Aga kui siis kusagil kool avati, siis tähendas see seda, et mõisa- ja kirikuhärra laste õpetamist lubas ametlikult alata, ainult lubas: kus ja kuidas seda tenti, see oli juba selle mure keda koolmeistriks lubati hakata. Muidugi oli Jüri õnnelik, et teda lubati kirjatarkust külalastele õpetada. Et aga muud kohta polnud, siis sai Tõntsu talu rehetuba nüüd kooliklassiks.

Kuna pererahval talvisel ajal muud ruumi tarvitamiseks ei olnud, tegid nemadki oma töid ja toimetusi samas rehetöös ning suure külma puhul pidi ka vasikas ning lambatall ahjukorus selle eest varjupaika leidma. Lapsed kogunesid rusikasuuruse akna juures ristjalgadel asuva söögirenni ümber kokku ja õppimine toimus varavalgest pimedani. Koolipäev oli siis pikk, aga nädalas oli neid ainult üks. Ka õppeaasta oli lühike, novembri keskelt veebruari lõpuni.

Karja pastor Hildemann käinud uut kooli ka "katsumas" ja lausunud kooliklassi kohta, mis selleks puhuks hästi soojaks kõetud ning võimalusele vastavalt kasitud-koristatud oli: "See on ju neile väga kennal!" Ka noore koolmeistri tööga jäänud ta rahule. Ka külarahvas olnud Jüriga kõigiti rahul. Lastete õpetamise eest ei ole ta kusagilt mingisugust tasu saanud.

Kui kaua Jüri Rand Jõistes koolmeistriametit pidas, ei ole praegu täpselt teada, sest et Karja kihelkonna koolide kohta peetud aruanded koguduse arhiivist selle perioodi kohta on kaduma läinud. Igatahes on ta selles ametis umbes 17 - 20 aastat olnud, sest et tema otsekohene kui ka ametijärglane Mart Jüri p. Rand sündis samas Jõiste küla Tõntsu talus 4. detsembril 1825.

Peale isalt saadud õpetuse jätkas Mart Rand õppimist Karja kihelkonnakoolis sealse kõster-kooliõpetaja Reedik Allase juures. Mitu aastat ta seal õppis, pole teada, kuid et Reedik Allas oli tublim koolimees tolleaegsete kõstriite hulgas, see on kindel ja ju ta oma teadmisi ning tarkusi siis ka tulevasele Jõiste koolmeistrile edukalt edasi andis.

Koolipõllul läks lugemise-kirjutamise alal õppetöö ladusalt, kuid Mart Ranna õpetajaks olemise ajal hakati koolidelt ka kirikulaulude õpetamist nõudma ja sellel alal ei olnud tal andi. Siin oli temale abiks ta abikaasa, kes sellel alal toredasti toime tuli.

Koolmeistriametis kõrval oli Mart Rand ka veel kiriku aukandja - rotmeister. Kaua ta koolmeistriks oli, pole ka teada. Tema ajal hakati kooliaega juba vähehaaval pikendama ja eks siis tekkis ka tasumaksmise küsimus. Külakond otsustanud koolmeistrile igast perest mati vilja tasuks anda, koolmeister pidanud aga ise seda perest-peresse kokku korjama. Kord sõimanud Aadupaali perenaine Mare teda sel puhul kerjuseks. See vihastanud Marti nii, et ta enese ametist lahti võtnud ja koolile ka omas majas enam ruumi ei lubanud.

Esiialgu ei leitud Jõistes enam sobivat meest selle ameti jaoks. Viimaks võtnud Paaste külast Pendi Toomas Jaagu p. Rohke selle ameti vastu ja kool kolinud sinna. Kolida pole küll midagi olnud, ainult lapsed hakanud sinna käima.

Kus uus koolmeister ise õppis, pole teada. Koolipäevi oli nüüd nädalas juba neli, kui õppetöö ei kestnud enam õhtuni, vaid ainult lõunani. Nüüd hakati ka juba usuõpetust õppima, piiblisalme ja katekismuse peatükke pähe tuupima. Kirjutamist õpetati ka, kuid ainult neile, kes seda soovisid.

Koolmeistri enese olukord muutus veidi kindlaks ja tasuvaks: külaperedest saadav viljepalk oli ametlikult matilt külimitule kasvanud ja selle maksjad pidid vilja ka ise kohale viima, koolmeister vabastati vallemaksudest ja kroonuteenistusest. See viimane asjaolu oli ehk kõige kaaluva, sest kroonuteenistus kestis siis alles seitse aastat.

Kroonuteenistuse kartusel hakkas Jõiste külast Kärebiku Aadu Hummal koolmeistri ametit enesele ihkama. Ta läks oma palve ja andidega Karja pastori jutule, sest see oli ametisse määraja. Palve leidis tähelepanemist ja täitmist. Motiivid olid: Kärebiku Aadul on suurem haridus kui Pendi Toomal ja Jõistes on kool kooliringkonna lastele kättesaadavam kui Paastes.

Kui suur see haridus Aadul või Toomal oli, ei ole teada, kuid võib oletada, et neist kumbki kihelkonnakoolis ei ole õppinud, või kui õppinud, siis mitte koolikursust lõpetanud. Karja kihelkonnana üldkoolivanem Mihkel Soonlepp märgib, et Mart Rannal, kes oli koolmeistriks enne Pendi Toomast ja Riidu Hummalal, kes tuli ametisse pärast Aadut, oli kihelkonnakooli haridus - kui vahepealsetel ka see oleks olnud, küll ta siis sedagi oleks maininud.

Aadu Hummal sündis 1847. aastal. Kroonusse ta oleks pidenud minema 1868. aastal - koolmeistriks pidi ta siis aasta või paar enne seda hakkama, nii et kool asus siis Jõiste Kärebikule kas 1866. või 1867. aastal. Koolmeister pidi ju koolile ruumi ja kõik muu andma.

Pendi Toomal olnud väga raske koolmeistri ametist lahkuda. Ta saatnud lastega Kärebiku Aadule sõimukirja, milliste motoks olnud: nagu ma ada paradisiaias Bevat pettis, nii petsid sina mind!

Kooliaasta veninud Kärebiikul juba veidi pikemaks ja kestnud 10. novembrist 25. märtsini. Õppekavaasse tulnud juurde rehkendamine, esialgu ainult peastarvutamise abil. Esimese viiekuu aasta kestel, 1826 - 1876 seisis õppetöö küll peamiselt selles, et õpiti tähti tundma, veerimisestodil lugema ja käskusid ning piibliilugusid jutustama ja koraale laulma. Kirjutamine ja arvutamine oli nii nagu vabatahtlik asi ning loeti rohkem poisilaste asjaks.

Pastor Hummase käsul toodud esialgu ka vitsad ihukahtluse andmiseks koolituppa, kuid hiljem käskinud sama pastor need jälle välja visata ning laste karistamise vanemate hooleks jätta. Koolmeister võinud lapsi murka seisma saata, neilt lõunasöögisiguse ära võtta ja neid pärast teisi kooli õppima jätta.

Kooli ja õppetöö kohapealseteks kontrollijateks olid kohalik rotmeister või koolivanem ja kihelkonnana üldkoolivanem. Jõiste kooli teine õpetaja Mart Rand oli kiriku rotmeister. Kui ta koolmeistri ametist lahkus (v. lk. 5) jäi ta koolivanemaks edasi ja oli oma õigust hoolega kasutanud. Et ta aga hiljem kirikule selja pööras ja tarkust rohkem raamatatest kui pastori jutlustest otsis, pidi ta ühes rotmeisteri ametiga ka koolivanema õigused Jõiste külast pärit Mihkli Mart Nõgesele edasi andma ning sellest oli tal kahju.

Tõntsu Mart oli üldse üks laisemalt tuntud vabamõtteleja ja iseuuriija-puuriija mees, kellest ambrus-

konnaas praegugi veel palju huvitavaid lugusid teatakse pajatada. Ta suri aastal 1895.

KÄREBIKU RIIDU HUMMAL

Kärebiku Aadul oli noorem vend Riidu, sündinud 1858. aastal. Koolmeistrina oli Aadu kroonuteenistusest kõrvale jäänud ja nii kaua selles ametis olnud, et teda enam sõjaväkke ei oleks kutsutud. Nüüd oli noorem vend nii vanaks saanud, et temal kroonusse minek lähedal oli, seepärast loovutas vanem vend töökoha nooremale ja jäi ise Kärebikule lihtsalt talupidajaks.

Pastori õnnistusel hakkas siis Riidu Hummal Jõistes koolmeistriks 1878. aasta sügisel. Riidu oli vanema vennaga võrreldes suurema haridusega mees, sest tema oli Karja kihelkonnakooli kursuse lõpetanud köster-kooliõpetaja Karl Allase ajal, kes oli väga mitmekülgsete võimetega ja võrdlemisi soliidsete teadmistega ning arenenud rahvustundega mees.

Sellel ajal hakati koole ka maaga varustama ja vastava korralduse alusel eraldati Jõiste-Paaste külade piiril Jõiste kooli jaoks nende külade karjamaast koolikoht kolme vakamaa põllumaaga. Külakonnad andsid ~~sellele~~ maja ehitamiseks ehitusmaterjalliks palke, kuid maja ehtasid üles Aadu ja Riidu Hummalad. Hiljem ehtasid nad selle ümber ja maja loeti nende omaks, maa aga kooli maaks.

Riidu Hummal oli koolitöös tubli mees, eriti rehkendamise õpetamises, mis nüüd juba ametlikult

külakooli õppekavas oli. Ka üldiselt oli rahvas temaga rahul. Kihelkonna üldkoolivanem kirjutas tema kohta: "Usin ja hoolas kooliõpetaja. Truu mees oma tööle."

Algas venestamisaeg. Kooliõpetajad, kes vene keelt ei osanud ja seda äraõppida ei suutnud ega tahtnud, pidid koolipöllult lahkuma. Rahvakoolide inspektorid korraldasid Kuressaares neile vene keele kursusi. Paaril suvel võttis Riidu Hummal neist osa, kuid hiljem enam ei hoolinud: õppimine ei edenenud, palk oli väike ja temale meeldis rohkem sepa ja plekisepatöö maja juurde ehitatud väikeses töökojas. Senini oli õppetöö nädalas neli päeva kestnud, kuid nüüd hakati nõudma, et kool ka igal tööpäeval töötaks. Riidule muutus koolitöö vastumeelseks, lõpuks ta ütles ennast ametist ära.

Teist õpetajat ei olnud ega kusegilt võtta ja lastevanemate palvel lubas R. Hummal veel ametisse jääda, kui lubatakse ainult neli päeva nädalas õppetööd teha. Hädaga siis pastor ja rahvakoolide inspektor pidid selleks nõusoleku andma. 1898/99 õppeaastal käisid siis Jõiste kooliringkonna lapsed ainult neli päeva koolis, kuna mujal õppetöö koolides ikka kuus päeva nädalas kestis.

Riidu Hummala kohta on säilinud Karja pastori hinnangud aastatest 1896 - 1899. Neis on tema pedagoogilised võimed tunnistatud headeks. Sellel ajal oli pastor ainult usuõpetuse hindajaks ja ta on õpilaste teadmised piibli lugemises ja katekismuses

heaks tunnistanud, piiblilugudes ja kirikulaulus
ega rahuldavaks nimetanud. Laulu õpetamisel kasu-
tas Hummal isiklikku viiulit.

Kuidas Riidu Hummal õpilasi hindas ja kuidas need
koolis pidid käima, nähtub alljärgnevast. Andmed on
võetud Karja pastorile saadetud aruandest.

Õpilaste nimed:	1896/97			Mitu päeva pidi laps koolis käima			
	Niitmes talv koolis	Eluviisid	Lugemine	1896/97	1897/98	1898/99	1899/00
Mihkel Raper	5	5	5	74	29	--	
Riido Pitk	5	3	4	74	30	--	
Riido Rand	5	3	4	74	35	--	
Sassa Raun	6	3	3	21	16	--	
Gustav Hummal	4	4	4	74	66	36	33
Aadu Hummal	2	4	4	74	76	73	33
Kusto Rand	1	4	4	74	76	73	95
Aleksander Unger	1	4	3	74	76	73	95
August Melsas	2	3	2	54	30	Puudub.	
Miia Hummal	7	5	5	19	--		
Ingel Kuusk	6	5	5	19	--		
Viio Kask	4	4	4	40	28	19	--
Liiso Tutk	3	4	4	74	76	71	33
Sohvie Kuusk	4	3	4	36	19	19	33
Ma/ria Kuil	4	3	3	36	Puudub.		
Leena Lõõr	3	4	3	36	19	--	
Ida Negges	1	5	4	74	76	73	95

Eelnenud tabelis koolipäevade kohta antud arvude juurde pöördun hiljem tagasi.

Hinnetest selgub, et koolis oli kasutamisel samasugune viiepalliline hindamissüsteem, nagu see ka praegugi (1963.a.) meie koolides kasutamisel on.

Pastor tarvitas aga koolide usuõpetuse kontrollimisel kolmepallilist hindamissüsteemi, mis sellekohastel saksakeelsetel plankettidel oli märgitud sõnadega gut, ziemlich ja schlecht. Jõiste koolis 1893/94 õppeaastal teostatud kontrollimisel on pastor need hinded märkinud eestikeelsete sõnadega vastavalt hea, läheb korda ja vaene. Katsel oli 17 õpilast ning tulemused alljärgnevad.

Laulmine. Lugemine. Katekismus. Piiblilood.

Hea	6	8	8	11
Läheb korda	5	4	5	4
Vaene	6	5	4	2

Koolmeister oli vastutav ka koduõpetuse eest.

8 - 10-aastased lapsed pidid vanemate juhatusel kodus õppima, 14 - 16-aastased aga "kordajatena" mõned päevad nädalas koolis käima. Mõlemate kohta peeti nimestikku - eelkooliealiste üle pastori, kordajate üle koolmeistri poolt. Koduõpetust kontrollis pastor igal kevadel ja esitas selle kohta konsistooriumile vormikohase aruande.

Selles aruandes olid 1896/97 õppeaastal Jõiste kooliringkonna kohta järgmised andmed.

Õpikud: Bergmann - Kodulaste raamat, Pildi-piibel ja Uus Testament.

Emade, koolmeistri ja kirikuvõõrmündri osavõtt: ainult emad on lapsi õpetanud, võõrmündri abi on väga väike olnud.

Kus, kunas ja kui sageli on koduõpetust kontrollitud: üks kord koolmeistri, üks kord pastori poolt. Palju kodusõppijaid oli katsel, palju puudus: eelkooliealisi neli, kordajaid kolm; puudus 14%.

Katsete tulemused: lugemine - väga hea, piibli-lood - väga hea, katekismus - väga hea, kirikulaul - hea.

Üldhinne kooliringkonnale: väga hea.

Erilised märkused: emade hool koduõpetuse teostamisel on praosti virgutusel kasvanud.

Peale 21-aastast pedagoogilist tegevust läks Riidu Hummal 1899. aasta kevadel puhkusele, hakates puhtfüüsilisele tööle oma sepapajas. Ta suri 1925. aastal.

GUSTAV MIKKELI P. LEMBER

Gustav Lember oli pärit lähedalasuvast Maasivalla Pabila külast Allika talust. See oli esimene kutseõigusega koolmeister Jõiste koolis. Ta oli alles kevadel Kaarma seminari õppekursuse lõpetanud ja asus nüüd sügisel 1899 esimest aastat koolipõlule tööle.

Kool asus endiselt Jõiste Kärebiikul, kuid et peremees nüüd enam ise koolmeistriks ei olnud, nõudis ta maja eest üüri ja sai seda Leisi vallalt.

Pastor hindas noore koolmeistri pedagoogilised võimed heaks. Õpilaste teadmised olid pastori kolmepallilise hinnangu järgi piiblilugemises ja katekismuse tundmises head, piiblilugude ja kirikulaulu alal rahuldavad.

Kahjuks ei jäänud see noormees pikemalt Jõistes se peatuma, vaid lahkus juba järgmisel kevadel. Mis selle põhjuseks oli, pole minule teada. Arvata-vasti ei töötanud Gustav Lember hiljem üldse kooli-põllul, vaid siirdus peale kroonuteenistust teisele alale, sest paarkümmend aastat hiljem ta töötas sõjaväeametnikuna Saaremaa rahvaväeülema kantseleis Kuressaares.

Valla üldkoolivanem Mihkel Soonlepp jõudis sel-le ühe talve jooksul Gustav Lemberit siiski ⁿⁱⁱ tundma õppida, et atesteeris teda oma aruandes sõnadega - "Tubli koolmeister."

MIHKEL NÕUKAS

Gustav Lemberile järgnes noormees Mihkel Nõu- kas Pärsuma valla Nihatu küla Laratsi talust, kes nagu eelminegi hakkas Jõistes oma esimest vagu koo- lipõllul ajama. Hariduse ta sai Karja kihelkonna- koolis koolmeister Villem Metsa ajal. Mets ei olnud õppetöös oma eelkäija Karl Allase vääriline, kuid ta oskas vene keelt, mida siis ilmtingimata nõuti.

Mihkel Nõukas töötas Jõiste koolis esimese joo- nega ainult kaks aastat, 1904/2 ja 1902/3 õppeaas- tail. Pastor on neil aastail M. Nõukase pedagoogili- se oskuse rahuldavaks hinnanud, olgugi et ta samal

ajal õpilaste teadmisi täpselt samuti oli hinnanud, nagu ta seda Gustav Lemberi ajal tegi. Nähtavasti ei tahtnud ta Kaarma seminari ja Karja kihelkonnakooli lõpetajaid ühele pulgale seada.

Nende kahe õppeaasta jooksul läks koolitöö Jõistes normaalset rada - ei teata sellest midagi eriti head ega halba pajatada. 1903. aastal kutsuti Nõukas sõjaväkke sundaega teenima, sest kooliõpetajamet nüüd sellest enam ei vabastanud.

Mihkel Nõukas tuli aga hiljem veel kaks korda tagasi ja töötas Jõiste koolis õpetajana ühtekokku 11 õppeaastat. Sellest kõneleme aga siis uuesti, kui aeg niikaugale on jõudnud.

ALEKSANDER JUHANI P. KAUBI

Aleksander Kaubi oli nagu tema eelkäija ~~C. Lember~~-Mihkel Nõukaski oma hariduse saanud Karja kihelkonnakoolist õpetaja Villem Metsa ajal. Päril oli ta Pärnasa valla Ratla küla Annuse talust, sündinud 1884.

Enne koolmeistriametisse astumist oli ta pastori test koosneva komisjoni ees usuõpetuse õpetamiseks nõuetava eksami sooritanud. See eksam toimus Kuresaares ja selle kavas oli neli eriala: piiblitundmine, lood vanast ja uuest testamendist, katekismus ja kiriku ajalugu. Peale selle prooviti veel eksamineeritava teadmisi kirukulaulus ja võimeid selle õpetamises.

Ka Aleksander Kaubi algas koolmeistriametit esmakordselt Jõistes, kuid ta jäi sellele kohale kahest

eelmisest veidi kauemaks, nimelt neljaks õppeaastaks. Esimesel kahel aastal hindas pastor Aleksander Kaubi õpetamisoskust rahuldavaks. Õpilastegi hinded on tagasi läinud, nii et ainult piiblilugu on terves koolis heaks, muud usuõpetusesse puutuvad alad aga rahuldavaiks tunnistatud. Järgmise kahe õppeaasta kohta ei ole neid hinnanguid teada.

Noorel koolmeistril tekkis pahandus majapere-mehe, end. Jõiste õpetaja Riidu Hummal'aga. Kaubi olnud õhtuti sageli kaua külas. Et siis ustel veel nüüdisaegseid lukkusi ei olnud ning need seestpoolt kas riiviga või lihtsalt kõikaga suleti, pidi peremees seda avamas käima, kui koolmeister kootulekuga hiljaks jäi. Selline õõrahu rikkumine pahandanud peremeest seevõrra, et ta koolile korteri üles öelnud.

Suurt häda koolil sellest ei olnud, sest kooliruumide üüriraha soovisid teisedki. Kool kolis tagasi oma esimesse asukohta Tõntsu tallu. Tõntsu Toomas ehitas kooli jaoks oma maja külge kaks ruumi, ühe kooliklassi, ühe koolmeistri jaoks, nii et kool ruumide poolest paremasse olukorda sai.

Jõiste kooli viimase õpetaja Olga Kalmi seletuse järgi jäänud vahetusele A. Kaubi ja külarahva vahel virilaks ning läinud lõpuks päris teravaks, nii et ta ise tahtnud Jõistest lahkuda. Lisaks tulnud ka endine õpetaja Mihkel Nõukas sõjaväest tagasi ja tahtnud uuesti Jõiste koolmeistriks tulla. 1907. aasta sügisel siis Kaubi lahkunudki ning Nõukas asunud

oma endisele kohale.

Aleksander Kaubi oli pärast Jõistest lahkumist kaks talvet Triigi koolis õpetajaks ja siirdus sealt 1912 aasta sügisel Panna kooli, kus ta töötas kuni pensionile minekuni 1937. aastal.

MIHKEL NÕUKAS asus siis teistkordselt Jõiste koolis tööle 1907. aasta sügisel ja jäi sellele kohale kuni ~~suvi~~ sõjaväkke mobiliseerimiseni Esimese maailmasõja puhkemisel 1914. aastal.

Sellel perioodil tunnistas pastor M. Nõukase pedagoogilised võimed heaks. Ka õpilaste teadmised pastori poolt revideeritavates õppeainetes on head, ainult piiblilugude hinne jääb tagasihoidlikult rahuldavaks.

Üldiselt pälvis Mihkel Nõukas kooliringkonna lastevanemate rahulolemise ja lugupidamise. Tema korraldas Jõiste koolis esmakordselt kooli jõulupeo jõulukuuse, õpilaste ettekannete ja kingitustega. Tema muretses koolile ka väikese harmooniumi selleks otstarbeks korraldatud pidude sissetulekute arvel. Et Jõiste kooliringkond võrdlemisi kehv oli, käis ta pidusid kaugemal korraldama, kus sissetulek suurem oli. Teada on, et neid pidusid korraldati Leisis ja Karja kiriku lähedal Lepikul koos Pärnasa valla energilisema kooliõpetaja Gustav Vaheriga ühisel mõul ja jõul. Tulenusena saigi Jõiste kool väikese harmooniumi Leisi valla koolidest esimesena 1910/11. õppeaastal.

Mihkel Nõukas oli õpetajana kooliringkonna viimane õppejõud enne Esimese maailmasõja algust. Ta mobiliseeriti kohe sõja algul, langes sõjavangi, kuid tuli

peale sõja lõppu õnnelikult tervelt tagasi ja oli siis veel kolmandat järku Jõiste koolis õpetajaks.

MITMESUGUSED ANDMED

ÕPILASTEST. On säilinud õpilaste nimestikuvihk andmetega õpilaste kohta aastatest 1896 - 1908. Alljärgnevalt avaldan need 1897/98 õppeaasta kohta.

		Mitme talv koolis	Eluviisid	Lugemine	Mitu päeva pidi koolis kaalma.	Mitu päeva puudunud	Vabandat.	Hooletus	Summa
1.	Mihkel Raper	6	5	5	30	-	-	-	-
2	Riido Pitk	6	3	4	30	-	-	-	-
3	Riido Rand	6	4	4	35	-	-	-	-
4	Sassa Raun	7	3	4	16	3	-	-	3
5	Gustav Hummal	5	3	3	66	-	-	-	-
6	Aa, do Hummal	3	4	3	76	2	-	-	2
7	Kustu Rand	2	3	4	76	10	-	-	10
8	Aleksander Unger	2	4	3	76	-	4	-	4
9	August Melsas	3	3	2	30	-	-	-	-
10	Viio Kask	3	4	4	30	-	-	-	-
11	Sohvie Kuusk	5	4	4	19	6	-	-	6
12	Liiso Tutk	4	4	4	76	1	2	-	3
13	Mariia Kuil	5	3	3	19	-	-	-	-
14	Ida Negges	2	4	4	76	1	2	-	3
15	Riido Tutk	1	3	3	76	2	2	-	4
						25	10	35	

Huvitavad on andmed lahtris - mitu päeva pidi koolis käima: koolipäevade arvu järgi on õpilased liigitatud kuude kategooriasse, kusjuures ^{koolipäevade} suhe ja õppeaastate vahel ei ole konstantne. Paari aasta pärast kirjutatakse "kordajad" ja "päris kooli lapsed" üksteisest eraldi, kuid koolipäevade arvus on nii ühes kui ka teises liigis erinevusi. Alles uue sajandi algusel kujuneb kindel süsteem: viienda, kuuenda ja seitsmenda õppeaasta lapsed on kordajad ning neil tuleb kõigil 33, teistel aga 95 päeva koolis käia.

Tendents on selline - kordajate koolipäevade arv ~~talve jooksul~~ kahaneb, teistel kasvab. 1900/01 alates läheb see nii: 39/109, 20/124, 23/124, 22/120, 23/130, 23/131.

Õpilaste arv ei olnud suur. Koos kordajatega oli neid 1896/97. õppeaastast alates (poisslapsed lugejana, tütarlapsed murru nimetajana märgitud) järgmiselt: 8/7 = 15, 10/7 = 17, 7/8 = 15, 12/9 = 21, 7/9 = 16, 8/8 = 16, 4/10 = 14, 4/10 = 14, 5/8 = 13, 7/9 = 16, 7/8 = 15, 9/9 = 18. Siit edasi puuduvad andmed kordajate kohta. 1908/09. õppeaastast alates oli õpilasi: 6/4 = 10, 6/5 = 11, 4/7 = 11, 3/7 = 10, 3/5 = 8, 5/4 = 9. 1905/06 - 1908/09 puuduvad andmed. Järgmisel aastal oli: 3/8 = 11, 2/7 = 9, 4/5 = 9, 6/11 = 17, 4/12 = 16. 1915/16. aastast alates andmed puuduvad.

KOOLIKOHUSTUS JA KOOLITRAHVID. Kehtestatud seaduste ja korralduste järgi pidid Jõiste kooli avamisest alates kõik lapsed, kes kümne aastaseks saanud, sügisel kooli tulema ja kolm talvet koolis igal koolipäe-

val õppimas käima. Esialgu oli neid päevi nädalas ainult üks, kuid XX sajandi algul olid kõik tööpäevad nädalas ka koolipäevad. Õppetöö kestvus venis ka nädalate arvu poolest pidevalt pikemaks. Õppetöö intensiivsus kasvas ka õppetundide arvu suurenemisega õppenädalas ning õppeainete skaala laienemisega. Kooli tähtsus kasvas pidevalt.

Kas aga vanemail piisas arusaamist koolikohustuse korralikuks täitmiseks? Kui usaldada käepärast olevaid andmeid aastate 1896 - 1908 kohta, tuleb kinnitada, et see arusaamine ei puudunud, sest siis tuli keskmiselt ainult 5,2 puudunud koolipäeva iga õpilase kohta õppeaastas. Selle ajavahemiku jooksul seisis õppetöö koolis haiguse pärast ainult 1903/04. õppeaastal 37 päeva, kuid ei ole teada, missugune haigus see just oli.

1885.aastal lasi Karja pastor Winkler Leisi vallavanema kaudu lapsevanemalt sisse nõuda koolitrahvi rbl.1,58, kuid ei ole näidatud, milliste kooliringkonna lapsed olid puudunud. Trahvi oli määratud iga puudunud päeva eest 2 kopikat. Perekonnanimed lubavad oletada, et need trahvid mitte Jõiste kooliringkonnas ei olnud määratud.

ÕPIKUTEST. Mõõdunud sajandi lõpul kasutasid õpilased külakoolides Saaremaal laialdaselt A.Grenzsteini "Pildi-Aabitsat", milles oli 20 pilti ja maksis 5 kopikat. Selle tõrjus koolist välja C.R.Jakobsoni "Uus Aabitsa raamat" hinnaga 15 kopikat. Vanemates jaoskondades tarvitati Malmi "Laulud ja Lood" I ja

II hinnaga vastavalt 20 ja 25 kopikat ning Grenzsteini "Eesti lugemise raamat" samuti kahes jaos ja sama hinnaga. Ka need raamatud tõrjuti koolidest välja C. R. Jakobsoni "Kooli lugemise raamatu" poolt, mis 2 korda kallim, kuid mitu korda parem oli.

Usuõpetuse õpetamisel olid kasutamisel Masingi "Piibli lugude raamat" kahes jaos, ühes vana, teises uue testamendi lood, hind 20 ja 25 kop. Martin Körberi "Õndsas Luteruse väike katekismus seletustega" pidi igal õpilasel olema. M.J.Eiseni "Väike nootidega lauluraamat, 100 kõige tuttavamat kirikulaulu ja ühe häälega lauluviisi koolile ja kodule" maksis 40 kopikat ja oli koolmeistrile käsiraamatuks.

Möödunud sajandi lõpupoolel tegutses ap.-õigeusu sinod õpikute kirjastamisega ning mõningad neist tulid ka luteriusu külakoolides tarvitamisele. Jõiste koolis tunti neist "Rehkendamine küla koolis" ja lisaks sellele koolmeistri jaoks "Väljarehkenduste kogu" nime all lahendused eelmise ülesannetele, milliste hind vastavalt 25 ja 5 kopikat oli. Viimases leidsid ka "8 kallist juhatust koolmeistrile rehkendamise õpetamiseks."

Sinodi väljaanne oli ka "Koolilaste väike geograafia raamat" hinnaga 15 kopikat. Selle 1889. aastal ilmunud 7. ⁸ükis olid "Venema ja kohtade Eesti keelsete nimede kõrva ja Vene keele nimed lisatud." Sinodi poolt kirjastatud "Geograafia kaardid" sisaldasid raamatukesena neli kaarti: 1. Euroopa, 2. ja 3. poolkerad ning 4. Balti kubermangud. Need kaardid leidsid

laialdasemat kasutamist küll kihelkonnakoolides, kuid üksikud eksemplarid liikusid ka Jõiste koolis.

1889. aastal soovitas "Saarlane": "kõige sündsam Vene keele õpetuse raamatute seast meie valla koolidele on Grenzsteini "Riigi keele õpiraamat Eestlastele" I järgu 8 kop. See raamat õpetab nii kerge viisiga, et seda ka need vanemad küla koolmeistrid võivad tarvitada, kes ise peasegu sugugi Vene keelt ei mõista. Selles raamatus on enam kui 50 pilti sõnade seletuseks ja lisaks tähestiku järele 300 sõna peha õppimiseks antud. Selle raamatu II osa maksub 25 kop." Need kuldaväärt raamatud on mõlemad ka Jõiste koolis kasutamisel olnud. Peale nende loomulikult ka hilisemad "Russkaja Reč'i" ja "Russkoje Slovo" esimesed osad. Viimaste jaoks olid eraldi sõnaraamatukesed tarvitamisel.

ÕPPETARVETEST. Neist oli kõige tähtsam kivitahvel ja krihv. Millal need esmakordselt külakoolides tarvitamisele võeti, ei tea Jõiste kohta üldse, kuid mõõdunud sajandi viimase veerandi algul olid need juba igal õpilasel olemas. Tahvel oli üldse küllalt mugav riistapuu: õpetaja lasi neile etteütlosti kirjutada, dikteeris numbrilisi arvutusülesandeid korraga tervele klassile ette ja kes need oli lahendanud, viis oma tahvli õpetajale kontrollimiseks, tahvlile joonistati. Eksimise korral oli kerge parandusi teha - pruukis vaid niiske lapiga tahvel üle pühkida ja see oli endiselt puhas ning uue teksti vastuvõtmiseks valmis. Tahvlid seisisid koolimajas aasapidi

seinal, sest kooliteel võisid need kergesti puruneda. Kui õnnetust ei juhtunud, võis üks tahvel mitme lapse kooliajaks jätkuda. Krihvliid, peenikesed savikiltkivist saetud pulgad, kulusid ja murdusid ruttu ja neid läks talve jooksul mitu vaja. Mõõdunud sajandi lõpul maksid need aga ainult 3 kopikat tosin.

Sulg ja paber tulid hiljem tarvitusele. Sajandi lõpul anti need õpilaistele kasutamiseks alles kolmandal õppeaastal, pliiats aga ka teisel õppeaastal. Sulega lasti enne teksti juurde asumist kaua aega ainult tähti ja nende osi kirjutada, milleks erilised kaldjoontega vihikud tarvitusel olid.

Vesivärvid ja värvipliiatsid olid enne Raimest maailmasõda Saaremaa külakoolides väga haruldased ja ametlikult neid koolitöös ei kasutatud.

ÕPPEKAVAST. Jõiste külakooli avamise järel oli kooli õppekavas mitme aasta jooksul ainult lugemine, katekismuse peatükkide päheõppimine ja koraalide laulmine. Lugemise algõpetus teostati abitsate järel veerimismeetodil ning kui asi juba minema hakkas, loeti testamentidest, mis sellel ajal enamasti igas majas juba leidusid. Katekismuse raamatukesti ilmus eesti keeles juba XVI sajandil, kuid hilisemal ajal varustas nendega eesti kooli Anseküla pastor Martin Körber, mille tõttu need Saaremaal ning siis ka Jõistes kättesaadavad olid. Koraalide õpetamiseks juhatas pastor igal aastal koolmeistrile 20 - 30 laulust koosneva aimestiku, mis talve

jooksul õpilastele õpetada tulid. Jõiste koolis oli juba esimesel koolmeistril selle juures abiks isiklik viiul, samuti ka järgmistel, kuni 1911.a. õpetaja Nõukase hoolet koolile väike harmoonium muretseti.

Esiialgu kooli õppetöö ainult usuõpetuse õpetamisest koosneski, kuid hiljem jäeti selleks nädalatunde alljärgnevalt:

	1896	1898	1901	1903	1911
Piibli lugemine	1	1	1	1	1
Piibli lood	2	2	3	3	3
Katekismus	2	3	2	2	2
Vaimulik laulmine	1,5	1,5	2	1,5	1

1845. aastal lubati ja soovitati külakoolide õpeka, vasse võtta ka kirjutamine ja arvutamine, kus see läbiviidav oli. Millal seda soovitust Jõistes täitma hakati, pole teada. Teada on, et kui ka siin selleni jõuti, siis poisilastele esialgu nagu eesõigus anti ja tütarlapsed nende tundide ajaks koju lasti või lubati neil käsitööd teha.

Kooli õppetöö suuna ja sisu määras külakoolides umbes 1886. aastani ikka,gi Karja pastor ev.-luteriusu konsistooriumilt saadud juhiste kohaselt. Ta kutsus selleks kõik kihelkonna külakoolide õpetajad vähemalt kaks korda aastas kiriklasse kokku, kuulas ära nende aruanded ja instrueeris neid. Mõnikord anti sel puhul neile isegi kehakinnitust ja saadeti nad siis pastori õnnistusega jälle koolipöidlule tagasi.

Venestamise ajajärgu tulekuga jõi pastori korraldusse ega ainult usuõpetuse ala sellele määratud aja ulatuses, muu läks rahvaskoolide inspektori korraldusse. Siis kehtestati külaskoolide jaoks kindel tunnikava, milles oli emakeelel, vene keelel, rehkendamisel, ja laulmisel kindel nädalatundide arv. Kahjuks ei ole ega seda tunnikava ega selleaegset tunniplaani Jõiste kooli kohta minul praegu mitte käepärast.

KOOLI TAHETAKSE PAASTE VIIA.

Arakiri.

Karja Kiriku Woormündri herrale.

1909 Aasta jõulu kuu 9mal päeval Jõiste külas minna Mihkel Lauri p. Soonlepp Karja kihelkonna koolivanema ameti pidaja, nimetud Woormündri herra käsku täites ühes kuhase Koolivanema Mart Neggesega ja Jõiste külast veel Jaan Ungeriga asja toimetusele ligi kutsutud, kudas Baaste külast kutse käsu järele ühtegi pole ilmunud.

1) Jõiste ja Baaste küla vaieldus kooli korteri/asjas kõik üle kuulatud ja läbi katsutud ja leiti, et siin Jõiste külas 10 puuma peret ja peale selle valaline rahvas ja nende lapsed kokku 14 koolilast olemas on, kudas ^{Baastes} 3 puumaaperet on ja ainult kolm koolinimelist last olemas on.

2) Praegune Jõiste kooli korter on kooli laste enamuse jaoks Jõiste külas Tõntsu nr.27 talu majas mis nähtavalt kuhase ruumidega, lastele ja kooliõpetajale sündsam ja rahuloldav on ruumide ja korra poolest ja koolilaste keskel seisab.

3) Baaste küla lastel on poolteist versta teed

Jõiste külas kääja ja üks ainus iga päevane kooli laps on kooli käimas.

4) Jõiste külas niisamuti ka Baaste külas pole oma kooli maja olemas ja alati on nädal kooli korteri üürijad, kunas kooli korteri üürimine suurema laste kogu lähemal peab olema.

5) Baaste külas on Mägede nr. 38 puumaa peremees Toomas Raaperi üle kuulatud ja tämal pole midagi sele vastu ütlemist et kool Jõiste külas korteris seisab.

6) Et mina Mihkel Soonlepp kui kiriku saadik Jõistes ja Baastes külas ise asja ülekuulamas käisin ja protokolli tegin, kõik õieti sele paberise kirjutasin, ning et mina Jõiste küla laste vanemate nõudmise, et kooli maja Jõiste külas, laste hnamuse keskel korterid peab, õigeks ütlen - sele peale kirjutan mina ja minu kaas ameti pidajad sele alla.

Keik üle kuulatud on Evangeliumi Lutheri usulised.

Mihkel Soonlepp

Toomas Raper M.Neges J.Unger (allkirjad.)

1910. aasta sügisel need Paaste mehed siiski oma jonnai ei jätnud, vaid pöördusid uuesti Saaremaa Provinzialschulcollegium'i poole, kust neile üks parun kirjalikult vastas, et kool suurema lastearvu ja parema maja tõttu siiski Jõistesse peab jääma. Terve see lugu sai alguse sellest, et üks Paaste küla peremees igatses seda väikest üüriraha, mis vald kooli ruumide eest selle üürijale maksis.

REVIDEERIMISTEST. Peale kohaliku koolivanema oli pastori poolt ametisse seatud veel kihelkonna üldkoolivanem. Kohaliku koolivanema ülesandeks oli rohkem nagu kooli majandusliku külje eest hoolitsemine, kihelkonna üldkoolivanem aga jälgis sellele lisaks ka veel kooli õppe- ja kasvatustöö olukorda ning oli selle esimeseks revidendiks.

Karja kihelkonnas oli viimaseks kihelkonna üldkoolivanemaks Räägi küla taluperemees Mihkel Soonlepp, kes sellel kohal väga kaua aega püsis ja oma "ameti kirjad Novembri kuul 1924.a. Saaremaa Ülema Koolivalitsusele ära andis," mispärast ta Jõiste kooli kohta üksikasjalikku aruannet ei saanud esitada, vaid üldsõnalise kokkuvõtte saatis.

"Jõiste kool oli ja seisis esimeses reas nr.üks oma olu poolest. Kooliõpetajad ja lapsed olid alati viisakad ja korralised. Koolmeistrid õpetasid hooliga ja koolilapsed õpisid hooltsaste, käisid puudumata kõik päevad koolis, nii et minul lust ja karõm Jõiste kooli tulla oli. Igal revideerimise korral pidin ma Jõiste kohta Kiituse Sissekirjutuse Protokolli tegema. Jõiste koolist ma midagi halba ei näinud ega leidnud."

Kui pastor kooli "katsuma" tuli, siis oli koolil ja tervel külal ning kooliringkonnal ärev päev. Kuna kool kiriklast üle 10 kilomeetri kaugel asus, püüdis pastor kooli- ja kodulaste kontrollimist ühe päeva jooksul toimetada. Kohalikud elanikud omapoolt tahtsid sellel päeval ka veel mitmesuguseid kirik-

likke talitusi kohapeal sooritada lasta, kui külas haigeid inimesi või midagi muud erakordset juhtus olema.

Tavaliselt kontrollis pastor siis esmajoones kohe koolilaste teadmised üle ja need lasti koju. Siis ta lõunatas. Et see korralik oleks, selle eest hoolitses Jõistes tavaliselt kohalik rotmeister-koolivanem koos selle talu pererahvaga, kus kool antud puhul korteris oli.

Peale selle võeti siis eelkoolialised ja "kordajad" ette. Pastor teatas kirikukantslist mõned nädalad ette, et sellel päeval ja kellaajal koolimajas nende "katsumine" toimub. Kõik lapsed 8 - 10 aasta vanuses pidid kohal olema. Enamasti tulid need ühes emadega, sest see oli nagu omamoodi paraad ja võistlus, kus emade hoolt ja laste virkust võrreldi.

Pastor proovis laste lugemisoskust, piiblilugude ja käskude tundmist ja lasi neid ka koraale laulda. Faremaid premeeriti pildikestega.

Lõpuks jõuti ka kordajate juurde. Kui neist mõni puudus, polnud suur viga, aga kui puuduja järgmisel leeriajal leeri tahtis minna, võis ta soov ainult vagaks sooviks jääda, sest et pastor ei teadnud, kas ta ettevalmistus selleks küllaldane on. Neidki kontrolliti samuti lugemisoskuses, piiblilugude tundmises ja käskude, peatükkide ja nende seletuste vuristamise väleduses ning kirikulsulu sõnade ning viiside mõistmises. Kolmekordne kontroll kolmes kontsentriliselt laienevas ringis - kodulapsed, koolilapsed

ja kordajad. Ning iga ringi kohta läks aruanne konsistooriumile - esimeste ja viimaste kohta ühisel, koolilaste kohta eraldi planketil.

Nii toimus see umbes möödunud sajandi viimasest veerandist alates kooli lahutamiseni kiriku võimu alt 1918. aastal.

Külakoolide õpetusliku külje järelvalve allutati 1887. aastal Saaremaa rahvakoolide inspektorile. Kas viimased kunagi Jõiste külakooli revideerimas käisid, selle kohta puuduvad andmed.

ESIMENE MAAILMASÕDA JA SAKSA OKUPATSIOON

Esimese maailmasõja puhkemisel 1914. aasta augustis mobiliseeriti Jõiste koolmeister Mihkel Nõukas, kes siis 32 aastane oli, otsekohe sõjaväkke ja kool jäi õpetajata. Sama saatus tabas samaaegselt ka väga palju teisi külakooli. Et kõik nooremad mehed ka mobiliseeriti, polnud meesõpetajaid kusagilt saada. Naisõpetajaid siis külakoolides veel ametis ei olnud. Tundsin Saaremaal ainult ühe naisõpetaja, kes enne Esimest maailmasõda üksikult külakoolis töötas, see oli Viia Valge, Lõmendast pärit ja õpetajaks ta oli Pihtla valla Kõljala koolis.

1914. aasta sügisel võeti siis häda sunnil mitmes kohas esmakordselt veidi haridust saanud tütarlapse külakoolidesse õpetajaiks. Jõiste koolil aga ei läinud korda kedagi juurde meelitada ja jäigi õpetajata. Karja pastori korraldusel käis siis tolleaegne Karja kihelkonnakooli õpetaja Villem Mets ühe päeva nädalas Jõistes koolilapse õpetamas ning pidas sama päeva õhtul ka külarahvale koolitoas palvetunni. Nii kestis see lugu 1914/15 ja 1915/16 ning ka 1916/17 õppeaastal.

1917. aasta sügisel okupeerisid sakslased Saaremaa ja sellel sügisel Jõiste koolis üldse õppetööd ei tehtudki. Järgmise aasta jaanuaris sai kool esmakordselt naisõpetaja. See ^{oli} endise kauaaegse Triigi külakooli õpetaja Gustav Medri tütar Alide, kes ainult pooleks õppeaastaks sellele kohale jäi.

Kool töötas 1918. aasta esimesel poolel Aadu-Paaili, teisel poolel aga Andruse talu kambris.

1918. aasta suvel korraldasid sakslased õpetajale kahejärgulised kursused saksa keele ja meele õppimiseks. Neist võtsid osa paljud, kes enne õpetaja ametis ei olnud, kuid selleks tahtsid saada. Naispeirel oli nüüd suur ülekaal.

Okupatsiooniajal oli maakonna hariduselu kõrgemaks juhiks sõjaväelasest saksa pedagoog Lüster, kihelkonnades aga kohapealsed pastorid. Sakslased tunnistasid kooli interkonfessionaalseks, kuid kõrvaldasid ap.-õigeusu võimalikud koolitöö juhtimiselt. Selles suhtes talitasid nad pastorite kasuks erapoolikult, kuid õpetajate töölepaigutamisel ei teinud Lüster usutunnistusest väljagi. Pastorid muidugi eelistasid luteriusulisi, kuid et õpetajaid üldiselt vähe oli, ei jäänud neist ükski ainult usulise kuuluvuse tõttu ametikohata.

Õpetajad hakkasid vallakassast palka saama, esialgu ainult 20 ober-osti rubla kuus.

Jõiste koolile määrati õpetajaks ilma pedagoogilise ettevalmistuseta noor tütarlaps Rosalie Välling Leisist. Kogemuste puudumisel ei olnud tal koolitöös küllaldaselt edu, kuid tal oli suur huvi lavalise ja seltskondliku tegevuse vastu. Tema korraldas Jõiste kooli õpilastega esimesed koolipeod lastenäidendite ja deklamatsioonidega. Ka külanoorde seltskondlikule tegevusele rajas ta kindla aluse. Sellega oli küll õpetaja Mihkel Nõukas juba 1910. aasta paigu tegele-

nud, kuid käsikäes Armuadra kooli õpetaja Gustav Vaheriga, kellel suuremad kogemused olid. Rosalie Vällingul oli aga näidendite lavastamise vastu eriline huvi ja loomupärane andekus sellel alal.

Küla vanem rahvas ei olnud aga sellega päri, et õpetajanna raskel sõjaajal pidude korraldamisega tegeleb ja külanööri patuteele juhib - nende suhtumine asjasse muutus vaenulikuks. Lahendus tuli sakslaste lüüasaamisega: okupandid lahkusid 1918. aasta lõpul Saaremaalt ja nende poolt ametisse seatud kooliõpetajad loeti ametist tagandatuiks, sellega lahkus ka Rosalie Välling Jõiste külakoolmeistri ametist.

Esimese maailmasõja ja saksa okupatsiooni kestel Jõiste koolile materiaalseid kahjusid ei tekkinud, sest et tal peale mõne raamatu, paari pika koolilaua ja väikese harmooniumi mingit varandust ei olnud. Need säilisid kõik tervetena. Rahvaharidusele tekitatud kahju oli võrratult suurem: kolm ja pool aastat õpetus koolis ei toimunud ja selle aja kestel õppisid ainult väga üksikud Jõiste kooliringkonnas lapsed teistes koolides. Seda lünka nende haridusteel suutsid ainult mõningad selleaegsed noored hiljem tasa teha, suurem enamus ei saanud seda sõjaaegset viga aga enam kuidagi parandada.

M U J A S T E (R A N N A)

apostliliku-õigeusu abikool

FX 322-3

3. a

Mujaste koolipere 1906. a. kevadel.

Paremal äärel koolmeister H. Tiek.

MUJASTE KOOLI ASUTAMINE

Leisi ap.-õigeusu kogudus asutati 1851. aastal, mil Jõiste ev.-luteriusu kool juba 25 aastat töötanud oli. Arvatavasti ei läinud Leisi koguduse asutamise ajal Jõiste kooliringkonnast mitte palju inimesi korraga uude usku, sest see levines Leisi lähisümbruses esialgu hoogsamalt ning eraldiasuv Jõistekant jäi rohkem pealtvaataja ossa.

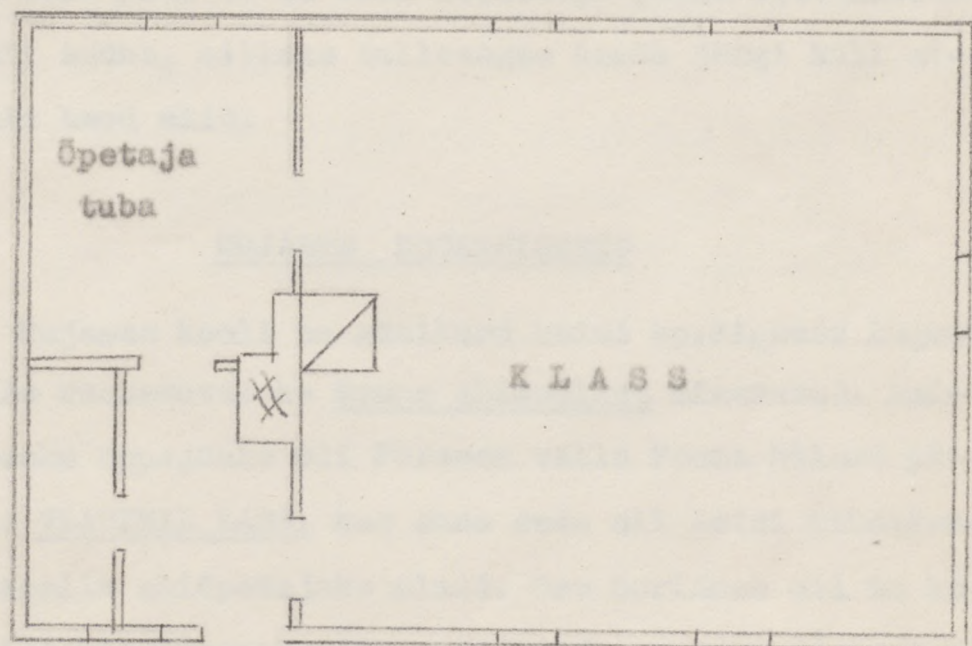
Aegamööda tõmbasid uue usu tegelikud ja kujuteldavad eelised siiski ka Jõiste rahvast kaasa. Oitme külas avati varsti ap.-õigeusu abikool ja võib arvata, et seal ka mõned Jõiste kooliringkonnast pärit lapsed õppisid. See kool aga lõpetas tegevuse 1865. aastal ning sellest ajast pidid Jõiste kooliringkonna ap.-õigeusuliste vanemate lapsed kas Leisi kihelkonnakoolis või Öeste abikoolis õppima. Need koolid asusid mõlemad Jõistest 10 km kaugusel. Ranna ja Hiievälja külade lastega oli sama lugu, olguigi et nende koolitee küll veidi lähem oli, kuid see oli siiski igapäevaseks edasi-tagasi käimiseks koolilaste jaoks liig pikk.

Leisi preester D. Samon püüdis asja parandada. 1903. aasta kevadel kutsus ta nendest küladest lastevanemate esindajad kirikunõukogu koosolekule, kus uue kooli asutamise küsimust arutati. Hiievälja küla esindaja Peeter Alas ja kirikuvanem Aleksei Reis soovitasid uue abikooli avamist Ranna külas. Neile vaidles vastu Mujaste küla piiril elav kirikunõukogu lii-

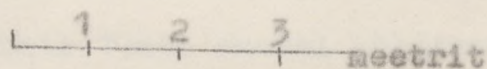
ge Mihail Mägi, kes soovitas kool avada Mujaste külas, kuhu ulatuksid käima nii Paaste, Jõiste ja samuti ka Ranna ning Hiievälja külade lapsed. See ettepanek võetigi vastu.

Hiljem saadi selleks ka sinodi nõusolek ja krediit koolimaja üürimiseks, õpetaja palgaks ja väikesteks majanduslikkudeks kuludeks. Koolilauad ja muu hädavajaliku inventari pidid lapsevanemad omal kulul muretsema. Kutsuti siis lapsevanemad küsimuse otsustamiseks kokku. Mujaste küla rikkam mees, Moosi Toomas Rihkrand, lubas kooli jaoks uue maja ehitada ja lapsevanemad ühisel jõul muu vajaliku muretseda. Need otsused teostati korralikult ja aina ühe lühikese suve jooksul.

MUJASTE KOOLIMAJA PÕHIPLAAN

Ligikaudne mõõt:

Koolilauad ja kõik muu tuli siiski ka koolimaja peremehel muretseda, vastutasuks olid lapsevanemad temale maja ehitusmaterjali vedamisel ja maja ehitamisel veidi abiks. See kõik läks siiski üllatavalt ruttu, sest luba kooli avamiseks^{saadi} alles hiliskevadel, kuid kool võis unes majas juba sügisel tööd alata.

Maja ise oli mitmeti parem kui paljud teised selleaegsed koolimajad. Klassiruum oli küllalt avar ja valge, koolmeistril oli oma nurgake olemas, ehkki tema kivipõrandaga kõök samaaegselt ka koolilastele riistehoiuruumiks ja esikuks oli. Teiste üüriruumidega võrreldes oli Mujaste koolimajal see eelis, et koolmeister selles täielik peremees oli ja majaomanik kooli oma elamise-olemisega ei seganud. Majaperemes sai koolilt aastas 45 rubla üüri. Selle summa eest pidi ta ka veel koolimaja jaoks küttematerjali andma, milleks tolleaegse kombe järgi küll ainult haod olid.

MUJASTE KOOLMEISTRID

Mujaste kooli on mõnikord Leisi ap.õigeusu koguduse raamatutes ka Ranna abikooliks nimetatud. Esimeseks õppejõuks oli Pärsama valla Pamma külast pärit VLADIMIR LABO, kes enne seda oli Leisi kihelkonnakoolis abiõpetajaks olnud. Oma hariduse oli ta ka Leisi kihelkonnakoolis omandanud.

Kaheksandal septembril 1903. aastal pühitseti uus

koolimaja Leisi preestri D.Samoni poolt lastevanemate juuresolekul ja uus kool algas samal päeval 16 õpilasega tööd. Õpetaja Labo oli siis vaevalt 19-aastane. Labo lahkus aga Mujaste koolist juba järgmisel aastal ning läks Metsküla abikooli õpetajaks. Ka seal ei püsinud ta kaua, vaid oli hiljem pikemat aega mandril õpetajaks ning töötas viimaks Muraste lastekodu juhatajana, kust ta pensionile läks.

Järgmisel sügisel tuli ametisse 18-aastane Öeste küla noormees ALEKSANDER TILK, kes oli lõpetanud Kuresaares eeskujuliku 2-klassilise ap.-õigeusu kihelkonnakooli, mida ka selle juhataja järgi Lutsu-kooliks kutsuti. See koolmeister töötas Mujaste koolis kolm talvet, tüdines siis koolitööst ja läks 1907.a. kevadel laevale, ega tulnudki enam tagasi.

Sügisel tuli koolmeistriks sama Lutsu-kooli lõpetaja Kangruarust pärit ALEKSEI AMMAS, kes ainult 17 aastat vana oli ja enne õpetajaks ei olnud. See noormees töötas Mujaste koolis ainult ühe talve ja läks siis kusagile mandrile õpetajaks.

Järgmisel sügisel tuli uueks koolmeistriks Leisi valla Olga küla 17-aastane noormees ALEKSANDER RAAPERI, kes samas Lutsu-koolis oli õppinud, kuid selle õppekursust mitte lõpetanud. Raaperi püsis Mujaste koolis neli õppeaastat, 1908.a. sügisest 1913.aasta kevadeni. Tema ajal tuli Saaremaa rahvakoolide inspektor Kaasik esmakordselt Mujaste kooli revideerima, kuid tulemuste kohta andmeid säilinud ei ole. Raaperi läks Mujastest Angla abikooli õpetajaks.

Õpetajate pedagoogiliste teadmiste täiendamiseks korraldas rahvakoolide inspektor Hreptov 1914. aasta suvel Kuressaares külakoolide õpetajatele paarinädalalised kursused, millest ka Mujaste õpetaja Bulg osa võttis.

MITMESUGUSEID ANDMEID

ÕPILASTEST. Mujaste koolis õppisid Paaste, Jõiste, Mujaste, Ranna ja Hiievälja külade ap.-õigeusu lapsed. Ap.-õigeusu koolides õppisid ainult 10 - 13 aasta vanused lapsed; kordajaid, nagu ev.-luteriusu külakoolides, siin ei käinud.

Õpilaste arv Mujaste abikoolis oli järgmine:

Poisse Tütarl.Kokku			Poisse Tütarl.Kokku		
1903/04	7	9	16	1911/11	5 7 12
1904/05	7	11	18	1911/12	8 8 16
1905/06	6	11	17	1912/13	12 8 20
1906/07	4	12	16	1912/14	5 11 16
1907/08	6	11	17	1914/15	9 6 15
1908/09	3	12	15	1915/16	11 5 16
1909/10	6	9	15	1916/17	8 3 11

ÜLEMAD JA VANEMAD. Kooli lähemaks ülemuseks oli Leisi ap.-õigeusu preester Dionissi Samon. Ta käis üks või kaks korda õppeaasta jooksul kooli revideerimas. Otseselt kuulus tema kontrollimisele küll ainult usuõpetus, sest teiste õppeainete revideerimine oli Mujaste abikooli tegevuse ajal rahvakoolide inspektori asi, kuid preester oli lähemal ning abikoolide majanduslik olukord sõltus väga suurel määral

temast. Abikoolide jaoks määratud summad tulid kohale preestri kaudu ning sellel oli nende jagamisel otsustav mõju. Isegi õpetajate palkade suhteski.

Mujaste abikooli tegutsemise ajal said abikoolide õpetajad 20 - 30 rubla aastapalgaks. Erandina said kolm õpetajat kihelkonnas 50 rubla aastas. Abikooli oli tollal kihelkonnas kuus, ja nende palgasummade määramisega preester kombineeris oma heaksarvamisele vastavalt. Kes meelepärane oli, see võis teistest kaks ja pool korda rohkem palka saada. Mujaste abikooli õpetajad olid eranditult noored algajad õpetajad ja nad pidid ikka selle kõige madalama palgaga leppima. Neil asjaoludel oli preester tegelikult palju tähtsam ülemus kooli ja selle õpetajate suhtes, kui rahvakoolide inspektor, kes ainult kord üle mitme aasta koolis käis.

Ap.-õigeusu süsteemis olid ametis veel kohalikud koolivanemad. Need olid preestri silmad-kõrvad kohadel ja nad valiti kas kihelkonna üldkoosolekul või jälle kirikunõukogu poolt. Nad pidid jälgima kooli majanduslikku olukorda otseselt, kuid kaudselt ka õppetööd ning koolmeistri käitumist. Viimaste kohta nad tegid järeldusi isiklikkude tähelepanekute kui ka õpilaste ja külarahva silmade-kõrvade kaudu.

Kohalik koolivanem pidi vähemalt kord kuus koolimajas käima ja vaatama, kas see see ja väliselt korras ning puhas on. Ka õpilaste korraliku kooliskäimise kontrollimine oli tema ülesanne. Sagedasti

puuduvate õpilaste kodudes pidi ta käima puudumise põhjust selgitamas ja kooliskäimist virgutamas. Mujaste koolil oli ainult üks koolivanem, Vesiaia Mihail Mägi, väga mõistlik ja asjalik mees, kes oma ülesandeid väga hoolikalt ja kohusetruult täitis.

ÕPPEKAVAST JA ÕPPETÖÖST. Mujaste abikooli rakendusraamatud on hävinenud. Pole säilinud ka õppekavuga tunniplaan. Kuna mina ise olen 1908 - 1910 aastail ühes samasuguses omaette üürimajas asunud ap.-õigeusu abikoolis õppinud, arvan et suudan sellise kooli tööpäeva kaunis täpselt kirjeldada.

Koolmeister ise küttis klassiruumi ahju varakult hügudega soojaks. Lapsed kogunesid südatalvel kooli nii, et kui juba päevavalgusega kooliklassis lugeda nägi, võis õppetööga alata; lampe külekoolides koolitöö ajal ei kasutatud. Seinakella koolil ei olnud, seepärast pidi koolmeister ise õpilased tundide algul klassi helistama ja tundide pikkuse määrama. See oligi hea, sest nii ei pruukinud midagi käsile jätta ega venitada, vaid kõik läks asjalikku rada pidi.

Esimese tunni algul pöördusid õpilased hügudega ikooni poole ja kuulasid selleks määratud õpilase-hommikpalvuse varistamist ning löid risti ette. Algas usuõpetuse tund. Sobiva ilma puhul läksid õpilased vaheajal välja jooksuma ja klassi õhuaknad (kui neid oli) avati. Järgmine tund oli vene keele tund. See kippus tavaliselt teistest pikemaks venima, sest et õpilased ei tahtnud asjas kunagi küllaldaselt edoneda, olgugi et teretamine, tunnist lahkumiseks

loapalumine ja muud igapäevased tarbejutud puha vene keeles toimetati.

Kolmas tund oli eesti keele tund, millele lõunavaheaeg järgnes. Õpilased tõid oma linasest riidest tehtud kaelakotid esikust klassi ja nosisid, mis kodust toidupooliseks kaasa oli antud. Kui ilm vähegi lubas, siis mindi ka õue jooksmas.

Esimene tund peale lõunat oli rehkendamine. Koolmeister kirjutas lõunatunnis vanemate laste jaoks numbriliste ülesannete tulbad klassitahvlile. Tunni algul kirjutasid õpilased need ülesanded oma kivitahvlitele ja asusid lahendamisele. Kes valmis sai, viis oma tahvli kohe õpetaja kätte kontrollimiseks. Nooremale andis õpetaja suulisi ülesandeid peast arvutamiseks ja ükskordüks tuubiti kolme talve jooksul ikka kõigile selgeks.

Viies tund oli tavaliselt ilukirjutus või laulmine. Laupäeval oli ainult kolm tundi.

Aabitsaid koolis ei tarvitatud, sest lapsed pidi kooli tulles tähed tundma ja veerides lugeda oskama. Paljud aga lugesid juba päris hästi. Lugemikuna kasutati C.R.Jakobsoni "Kooli Lugemisraamatut".

Vene keele õpetamisel kasutati "Russkoje Slovo" ja II osa nende juurde kuuluvate sõnastikkudega.

Usuõpetuse käskude ja palvete õppimiseks oli palveraamat ning piiblilugude õppimiseks ka oma õpikud uue ja vana seaduse jaoks eraldi olemas.

KOOLI VALLASVARA koosnes kolmest kuuekohalisest koolilauast, väikesest seinatahvlist, õpetaja lauast

ning selle juurde kuuluvast sarapuupulkadest tugitoolist. Joogivee jaoks oli ka veel ämber ja emailkruus sellest vee võtmiseks. Kõik see oli majapere-mehe isiklik varandus, koolil ei olnud midagi.

KOOLI LIKVIDEERIMINE

Kui sakslased 1917. aasta septembris Saaremaa okupeerisid, paigutati Mujaste koolimajja sõjaväelased, kes sinna pikemaks ajaks jäid. Intervendid korraldasid kooliharidust interkonfessionaalselt, seepärast jäetigi Mujaste kool koolivõrgust välja ning selle kooli õpilased hakkasid Jõiste või Oitme algkoolis õppima, nagu kellelegi lähemal oli.

Moosi Toomas Rihkrand andis tühjaksjäänud koolimaja oma poja Alekseile, kes selle hiljem Triigi mõisast saadud asundustalu krundile Triigi sadama lähedusse üle viis.

JÖISTE

ALGKOOL

1. Ungefær	1	1	1
2. Ungefær	2	2	2
3. Ungefær	3	3	3
4. Ungefær	4	4	4
5. Ungefær	5	5	5
6. Ungefær	6	6	6
7. Ungefær	7	7	7
8. Ungefær	8	8	8
9. Ungefær	9	9	9
10. Ungefær	10	10	10

OKUPATSIOONI LÖPP JA EESTI OMARIIKLUSE ALGUS

Saksa võim nõrkus ja okupandid lahkusid Saaremaalt 1918. aasta lõpul. Kõik okupatsiooni ajal te-
gutsenud õppejõud vallandati. Jõiste lapsevanemad
soovisid tagasi oma endist õpetajat Mihkel Nõukast,
kellest teati, et ta elus ja Saksamaal sõjavangis
on. Tema tagasitulekuni valiti asetäitjaks õpetaja-
jaks omaküla noormees GUSTAV MARDI p. NÕGES, kes
oli õppinud Karja kihelkonnakoolis.

1919. aasta algul algas koolis õppetöö Tallinna
Eesti Kooliõpetajate Seltsi poolt 1917. aastal väl-
jatöötatud ajutiste õppekavade järgi. Tunnikava oli
järgmine:

	K l a s s i d		
1. Usuõpetus	1	1	1
2. Emakeel	6	5	4
3. Vene keel	-	4	4
4. Rõhkendamine	5	4	4
5. Ümbruse ja kodumaatundmine	2	2	2
6. Looduse tundmaõppimine	-	-	3
7. Joonistamine	2	2	2
8. Võimlemine	2	2	2
9. Käsitöö	2	2	2
10. Laulmine	2	2	2
Kokku:	22	24	26

Koolis õppis 1919. aasta esimesel poolel ühte-
kokku 32 õpilast.

Gustav Nõges kavatses nähtavasti pikemalt koolipõllule tööle jääda, sest kui 1919. aasta suvel algasid kolmeaastased õpetajate edasiharimise ja ettevalmistamise suvekursused, võttis ta neist Kuressaares osa. Kui aga Jõiste kooli õpetaja Mihkel Nõukas suve lõpupoolel Saksamaalt sõjavangist kodumaale tagasi jõudis, läi Nõges õppimisele käega ja lahkus kursustelt.

1919/20

Vanale töökohale pärast viieaastast eemalolekut tagasi asudes koostas õpetaja Nõukas kooli vallasvara kohta nimestiku. See ei olnud pikk:

Vallasvara nimetus.		Omandamise aeg.	Hind markades
1. Seinatahvel	1,2 korda 0,7 m	1904	10
2. Laud õpetaja jaoks		1905	6
3. Suur arveraam		1907	15
4. Pikad koolilauad	6 tükki	1907-1918	90
5. Euroopa kaart		1909	5
6. Eestimaa kaart		1919	5
7. Kooliraamatud:			Eks. arv
Venekeelsed ilukirjutuse eeskirjad			3
Mühlmanni arv.ülesannete kogu I	1919 a.tr.		3
8. Õpetaja käsiraamatud:			
L.Ploompuu "Karskuse töös"	1911		1
"Elupuu" - uus jutluse raamat	1904		1
Wöhrmann "Patu ema"	1910, alkoholi-vastane		1
9. Rakendusraamatud:			
Kooli inventariraamat	1902		1

Õpilaste nimekirja-raamat 1900 1

Raamat puudutud päevade märkimiseks 1919 1

See oli siis kõik see varandus, mis Jõiste külakool oli jõudnud enesele 94 tegevusaasta jooksul koguda.

Kooli hoolekogu määras sellel õppeaastal kolmele lapsevanemale laste ilma mõjuva põhjuseta koolist koju jätmise eest kogusummas 16 marka koolitrahvi.

OLGA ALEKSEI t. KALM

Õpetaja Mihkel Nõukas oli pärit Pärsema valla Nihatust. Nihatu abikooli õpetajaks oli aga Muijaste külalt pärit Olga Kalm. Mõlemad tahtsid meeldi oma kodukoha lähedal töötada ja pöördusid mõlema vallanõukogu poole palvega, et neid lubatakse oma töökohti vahetada ja selle palvele tuldi vastu.

Olga Kalm sündis 1.sept.1898. aastal. Ta õppis Muijaste külakoolis õpetaja Rasperi ajal ning hiljem Leisi ap.-õigeusu kihelkonnakoolis, mille kursuse ta lõpetas 1912. aasta kevadel. Järgmise aasta sügisel hakkas ta Leisi kihelkonnakooli abiõpetajaks ning püsis selles ametis ligi neli aastat.

1914. aasta suvel võttis ta Kuressaares Saaremaa rahvakoolide inspektor Hreptovi poolt korraldatud pedagoogilistest kursustest osa, mis kestis 5 nädalat. 1917. aasta kevadel sai ta Angla küla ap.-õigeusu abikooli õpetajaks, kuid ei saanud seal pikemalt töötada, sest et koolis sakslaste tulekuga pea kõikjal sügisel seisma jäid.

Okupatsiooniajal Olga Kalm kooliõpetajana ei töötanud. 1919. aasta algul valiti ta Nihatu algkoolile õpetajaks, kust ta siis järgmise aasta sügisel Jõiste kooli tööle tuli.

Algkooliõpetaja kutse omandas Kalm 1919 - 1921 a. Kuressaares korraldatud õpetajate suvekursuste lõpul. Järgnevatel aastatel võttis ta igal suvel ühes või teises linnas õpetajaile korraldatud täienduskursustest osa. Kohalikus õpetajate kutseorganisatsioonis, Karja Õpetajate Ühingu, oli ta alati aktiivselt tegev.

1920/21

Eelmisel aastal kehtis koolisundus 9 - 15 aastaste õpilaste kohta, kui nad ei olnud enne külakooli kolme klassi lõpetanud. Sellel õppeaastal lisati 4. klassi kursuse lõpetamise kohustuslikkus ja et kohapeal see puudus, läksid Jõiste lapsed Leisi algkooli edasi õppima. Kuna inimesed ränga sõjakoorma alt vabanedes nüüd olid juba vähe toibunud, saatsid nad eelmisel õppeaastal lugupeetud õpetaja Nõukase uuesti Jõiste kooli asumisel ka nooremaidki lapsi kooli. Siis oli koolis lapsi, kes koolipingis neljandat ja isegi viiendat aastat istusid, sest nende vanemad ju tundsid sõjaaegse koolitöö puudulikkust.

Nüüd juhtus näha, et sellel aastal esimest aastat koolipinki tulijaid ei olnudki. Nii olid koolis siis ainult teise ja kolmanda õppeaasta lapsed. Arvuliselt ei olnud neid ka palju - kokku ainult 17.

Õppetöö kujunes siis õpetajale võrdlemisi kergeks. Õpilased käisid koolis korralikult, nii et koolikohustuse täitmatajätmise pärast sellel õppeaastal kedagi trahvida ei tulnud.

Õpikutena kasutati eesti keele lugemikkudena II klassis Nurmiku Lugemik I ja III klassis Kampmanni Lugemik II. Arvutamises kasutati II klassis Pravdin-Mühlmanni Rehendamise ülesannete kogu I jagu. Muid õpikuid koolis õpilastel üldse kasutamiseks ei olnud.

Õpetaja Olga Kalm korraldas kooliraamatukogu kasuks ümbruskonna noortega peoõhtu, mille sissetulekust 49 raamatu ostmiseks piisas.

Kool asus sellel õppeaastal Andruse talu kambris.

1921/22

Uuel õppeaastal pidi kool kolima, sest Andruse peremees oli koolist tüdinenud. Ulualuse sai kool Kuke talust. Vald andis kütteks 1,5 kantsülda puid ja maksis üüriks 200 marka kuus.

Õpetaja Mihkel Nõukase hoolet 1911. aastal koolile muretsetud väike harmoonium oli sõja-aastate kestel nii armetuks jäänud, et Nõukas uuesti Jõiste kooli ilmudes seda enam kooli inventari nimestikus ei maininudki. Aga see oli tummana siiski olemas ja õpetaja Kalmi pealekäimisel lasi vald sellele remondi teha, mille läbi pillile hääl jälle tagasi tuli. See tegi ka koolilaste ning külanoordegi elu lõbusamaks. Laulsid lapsed ja laulsid noored.

Sellel õppeaastal sai kool muugi vallasvara poolt veidi rikkamaks. Muretseti seinariiuks raamatute panipaigaks, veeämber ja kruus selle juurde, Eesti seinakaart ja väike kummipall. Kooli raamatukogu suurenes 40 üksuse võrra.

Koolituba muutus õhtuti külanoorte kogunemiskohaks. Sinna asutati lugemislaua, kuhu ühiselt telliti kohalikud ajalehed, "Vaba Maa" ja mõned ajakirjad. Kohapealsetele raamatutele toodi neid laenuks Armuadra raamatukogust mõnekümneliste portsude kaupa lisaks ja vahetati neid külanoortele igal õhtul.

Samas koolikambris korraldati sageli väikesi peokesi ning ettevalmistus neile toimus talvel pea igal õhtul samuti samas kohas. Agaram organiseerija sellel alal õpetaja Kalmi kõrval oli Riidamalt neiu Ljubov Riidam. Püüti ka keelpillidega midagi ühiselt korraldada, kuid teadlikuma juhataja puudumisel ei tulnud sellest suuremat välja.

Asutati Leisi Karskusselts "Püüe" Jõiste osakond õpetaja Kalmi juhtimisel. See oli siis ametlikult registreeritud organisatsioonina igasuguste kohalikkude ürituste ametlik korraldaja.

Kooli hoolekokku kuulusid juba teist aastat Toomas Humal lapsevanemate ja Aleksander Lakkur vallanõukogu esindajana.

Mõned lapsevanemad olid sellel õppeaastal laste koolisaatmises hooletud, nii et kooli hoolekogu 11 isikut kogusummas 138 margaga trahvis.

Õppetöö kulges normaalselt, nagu maakonna kooli-
nõunik Koppel eelmisel õppeaastal kooli külastades
konstateeris. Sellel õppeaastal ta Jõiste koolis ei
käinud.

Kevadel korraldasid Leisi valla koolid ühiselt
ülevallalise koolipeo Leisi Pikkalmeel. Jõiste alg-
kooli pere võttis sellest sajabrotsendiliselt osa.
Kavas olid õpilaste ühised laulud ja võimlemishar-
jutused ning lisaks neile igalt koolilt mõningad lü-
hipalad deklamatsioonide, dialoogide jne kujul. See
oli esimene sellelaadne suur ühisüritus valla kooli-
lide poolt, mis hästi õnnestus.

1922/23

Sellel õppeaastal toimus õppetöö koolis alljärg-
neva tunnikava alusel.

	K l a s s		
	I	II	III
1. Emakeel	7	7	7
2. Matemaatika	6	6	6
3. Kodulugu	3	3	3
4. Saksa keel	-	-	4
5. Joonistamine	2	2	2
6. Käsitöö	2	2	2
7. Laulmine	2	2	2
8. Võimlemine	2	2	2

Tunde nädalas 24 24 28

Kooli lahutamise kirikust jäeti 1919. aastal
usuõpetus koolide õppekavast välja. Kui selle õpe-

petamist kusagil teostati, siis väljaspool kooli ametlikku õppekava ja asjaosaliste endi kulul.

Esmakordselt ajaloo kestel lepitati see asjaolu seini üksteisesse alati vaenulikult suhtunud erinevate usutunnistuste pooldajad ning nad algasid ühiselt võitlust usuõpetuse koolides taastamise eest. Nende püüdlustel oli edu: küsimuse rahvahääletusele panemiseks vajalik häältearv saadi kokku ja 17.-19.veebruaril 1923 toimunud rahvahääletusel otsustati asi jätavalt. Sellest ajast muutus usuõpetus sunduslikuks õppeaineaks koolidele, kuid jäi vabatahtlikuks nii õpilastele kui ka õpetajaile. Usuõpetus pidi toimuma interkonfessionaalsel alusel ja selleks oli määratud kaks nädalatundi igas klassis. Tavaliselt paigutati usuõpetuse tunnid tunniplaanis kas esimestele või viimastele tundidele, et need, kes sellest osa ei võtnud, ei pruukinud siis koolis olla.

Tegelik õppetöö algas sügisel 18.septembril ja kestis kevadel mai lõpuni. Koolis käidi korralikult, kuid hoolekogu pidi siiski viiele isikule koolikohustuse korratu täitmise eest kogusummas 627 marka trahvi määrama. Kehvemad õpilased said nagu eelmistelgi õppeaastatel toetust õppetarvete mõel, kuid sellel õppeaastal said kolm õpilast toetussummade arvel ka uued kingad.

Kool sai korraliku seinatahvi, ühe tooli ja raamatukogu suurenes 9 raamatu võrra. Pahandust tekitas see asjaolu, et vald küll riigimetsast kooli kütte

jaoks vajalikud puud välja ostis, kuid nende ülestõõtamise ja kohale toimetamise naturaalkohustusena kooliringkonna lastevanemate ülesandeks jättis. Sooviti, et vald maja üüri kergitaks ning koolikambri kütmise sellega majaperemehe ülesandeks teeks.

Õpetaja Kalm püüdis külanoorte mõistliku ajaviite eest igakülgsest hoolitseda. Sellel talvel ta organiseeris Leisi Karskusselts "Pühä" Jõiste osakonna nimel neile üldharidusliku kursuse, mille kavas palju huvitavat oli. Lektoritena esinesid: haridusministeeriumi instruktor A.Kurvits loengutega haridustööst väljaspool kooli, Saaremaa põllumajanduse ja majapidamise instruktor Stein siandusest ja majapidamise korraldamisest, Armuadra algkooli õpetaja G. Vaher muusikast, Roobaka algkooli õpetaja A.Koel loodusteadusest ja eesti keelest ja Koikla algkooli õpetaja G. Kull ajalooast. Õpetaja Kalm esines ise väga mitmesugustel teemadel. Tavaliselt toimusid loengud nädalas kahel õhtul. Osavõtjaid oli tavaliselt 20 - 30.

Õpilased korraldasid talve jooksul kaks koolipidu ja külanoored samuti.

1923/24

Statistikat. Tegelikkuude tööpäevade arv oli 191 (eelmisel õppeaastal 192). Koolist on puudatud kokku 431 päeva, neist haiguse pärast 237, halbade ilmade pärast 111, koduste olude pärast 62 ja teadmata põhjustel 21 päeva. Koolitrahve määratud ei ole.

Puudustkannatavad õpilased said toetust õppetar-

vetena ja õpikutena. Õppetarbeid anti õppeaasta kestel tasuta välja: mitmesuguseid vihikuid 72, vesivärve üks karp, pliiatseid 2.

Õpikuid saadi:

Marfeldti Aritmeetika I	4 eks.
" " III	3 "
Maramaa Aabits	2 "
M. Nurmiku Lugemik I	1 "
M. Kampmanni Lugemik II	1 "
" " III	1 "
" Aabits	3 "
Pezoldi Saksa keele õpik, eelaste	7 "
" " " " I	1 "
Mikkelsaare Geomeetria I	1 "
V. Tammanni Kooli Isuluraamat	1 "

Kooli raamatukogus oli õppeaasta lõpul 94 köidet.

Kooli õppevahendite kogu sai juurde 10 karskus-õpetuse tabelit ning tabelid Sipelgapesa ja Mutt ja tema tegevus. Siis sai kool esmakordselt ka korraliku jalgpalli omanikuks, mis 950 marka maksis.

Jõiste koolil ei olnud teenijat. Õpetaja Kalni soovitusel hakkasid lapsevanemad paarikaupa üle kahe nädala kooliklassi põrandaid pesemas käima. Ise ta kirjutas selle kohta: "Võib olla, et see neile kasukski oli, sest nii õppisid nad seda paremini tegema, sest nii imelik kui see ka on, ei teadnud mõned neist kuidas seda kerge vaevaga ja korralikult teha."

Kooliklassi küttis majaperemees ja põrandapühkimine ning tolmuvõtmine oli õpilaste ülesandeks. Pik-

kade 4 - 5-kohaliste koolilaudade nihutamine oli väikestele lastele raske, suuremale jõukohane, eks siis need toimekonnad nõnda määratigi, et suur ja väike paaris olid.

Naaskonna koolinõunik Koppel käis sellel aastal märtsi kuul kooli kontrollimas ja tunnistas õppetöö taseme rahuldavaks.

Kooli õppenõukogus oli lapsevanemate esindajaks Mardi-Mihkli talu perenaine Elisaveta Kopanees, kooli hoolekogus endine Majaeste kooli kauaaegne koolivanem Mihail Mägi Majaeste külast. Vallanõukogu esindaja hoolekogus oli endiselt Aleksander Lakkur.

Sellel õppeaastal käis kohalik jaoskonnaarst dr. Rimša esmakordselt kooli sanitaarset olukorda vaatamas. Ta avastas, et paar last silma marjahaigust põdesid ning soovitas need linna ravimisele saata.

Õppenõukokku kuuluva naisesindaja kaasabil hakati erilist tähelepanu pöörama õpilaste käitumisele väljaspool kooli. Küsimust arutati korduvalt õppenõukogu koosolekuil ja konstateeriti, et olukord sõjaaegsete sõjajärgsete aastatega võrreldes palju paranenud oli. Ei esine enam teekäijate tülitamist, söimamist ja nende kividega pildumist, nagu see varasematel aastatel mitte haruldane ei olnud.

Haridustöö väljaspool kooli ümbruskonna noorsoo hulgas teeb edusamme. Peetakse mitmesuguseid kõnekoosolekuid, korraldatakse pidu- ja perekonnaõhtuid ja loetakse hooliga kirjandust. Raamatukogu suureneb jõudsalt. Mõõdukas-aastaste üldhariduslike

kursuste lektorid annetasid loengute tasu 3000 marka raamatukogu heaks - see aitas palju.

Sellel aastal sai Jõiste külanõrtele osaks kurb kaotus: suri noores eas Aleksei Peetri poeg Selge, kes mitu aastat nende hulgas energiliselt tegutsedes just raamatukogu heaks palju oli teinud.

Selle õppeaasta jooksul esines Eesti Karakusliidu Saaremaa instruktor Karl Ojassoo neli korda Jõiste koolimajas. Ta oli omapärane ajalooarrastaja, kes jalgsi Saaremaa risti-rästi mitu korda oli läbi rännanud ja sellel talvel projektsioonaparaadiga rahvale "udupilte" näidates karakusest ja ajaloo loenguid pidas. Ta kõneles väga elulähedaselt ja huvitavalt ning tema loengute ajal oli koolimaja rahvast otse täis kiilutud. Muidugi oli tõmbenumbriks ka valguspildid, mida maal senini veel harva näidati.

JÕISTE "KOOLIMAJADEST"

Jutumärkidesse paigutasin selle sõna seepärast, et Jõistes ju koolimaja kunagi ei ole olnud, vaid kui sellest siiski räägiti, siis tuli selle sõna all ikka mõista ruumi, mis kooli jaoks oli üüritud. Tegelikult tuli koolil üüritud nurgakestki majarahvaga jagada ka talvel, suvel oli aga peremees selles täielik peremees.

Õpetaja Olga Kalm kirjutas sellest asjast nõnda: "Andrusel oli kool kuni 1921. aasta kevadeni ja siis kuni 1924. aasta kevadeni Kukel. Esimesel aastal ta sai üüri 2400 marka ja kütteks 2 kantsülda puid, pä-

rastpoole vähendati kütet poole kantsülla võrra, kuna rahasumma endiseks jäi. Kooli jaoks oli üks tuba ja see oli kõik.

Tänavu kevadel nõudis majaperemees üüri juurde, kuid et seda ei lubatud, siis ütles üürilepingu üles. Nüüd rändas Jõiste algkool Aadu-Paali talukambri. Kooli tarvitada on siin kaks ruumi, millistest suurem kooliklassi, väiksem kantselei ülesandeid täidab. See viimane peab küll õpetaja korteriks olema, kuid seda ülesannet ei suutnud see toakene küll täita. Õpetaja käib endiselt kaks km kaugel Mujaste külas õõbimas.

Koolituba on küll pisut kõrgem kui Kukel oli, kuid väga pime. Sügisestel pilvistel ja pimedatel päevadel on lugemine ja kirjutamine väga raske. Küll hinasid koolituba ka jaoskonnaarsti silmad, kuid kasu sellest polnud. Soojust on siiski rohkem kui endises kohas, kuid ainult vaikse ilmaga. Juhtub aga tuul puhuma, siis ähvardab see majast välja viia. Viimasel paaril aastal tuli koolituppa iga suurema vihmajärgu puhul rohkesti vett ja lumetuisuga lund.

Kõige halvem lugu on õppevahendite säilitamisega suvisel vaheajal. Õpetaja äraolekul ei tõstetud neid kuivemasse nurka, või oli kogu maja niivõrd niiske, et sügisel raamatud niisked ja hallitusega kaetud olid. Koolil puudus ka kapp õppevahendite hoidmiseks, mille tõttu need paljugi kannatada said. Kui neil suu oleks, küll teaksid need mõndagi jutustada.

Kapi muretsemisest olen kõnelenud juba 1921. aastast alates, kuid asjata. Saadi vaid seinariiu ja

hea seegi! Hiljem kavatsesid kooliringkonna noored ise kapi teha, sest ka nende raamatud säilitatakse koolitoas ning kannatavad samuti, ent nendegi kavatsus on senini teostamata.

1925.aastast alates saab Aadu-Paali peremees vallalt kooliruumide eest koos küttega aastas üüri 8100 marka ja see summa tõuseb pidevalt: 1925.aastal 8400 ja 1927. aastal 10500 marka ..."

Lõpuks mõningad andmed klassitubade kohta.

	Pikkus	Laius	Kõrgus	Põranda pindala	Kubatuur
	m	e	t	r	i
	t	e	s	m ²	m ³
Andrusel	5,7	5,7	2,2	32,5	71,5
Kukel	5,75	5,25	2	30	60
Aadu-Paalil	6,2	4,5	2,2	28	61,5

1924/25

Lapsevanemate esindajaks kooli õppenõukogusse valiti Feodor Raaperi Paaste külast ja hoolekogusse Toomas Püüa Jõistest.

Õppenõukogu kinnitusele kehtestatakse

JÕISTE ALGKOOLI KODUKORD.

§ 1. Õpilased ilmugu kooli umbes pool tundi enne õppetöö algust.

§ 2. Esikus tuleb jalanõusid hoolega puhastada.

§ 3. Üliriided paigutatagi eesruumis igapähele määratud kindlale kohale.

§ 4. Õpetajat ja teisi vanemaid inimesi kohtades tuleb neid viisakalt tervitada.

§ 5. Klassiruumis ei sobi joosta ega vallatleda.

§ 6. Tundi alustatakse ja lõpetatakse püstitõusmisega. Tunnis istutakse vaikselt ja sirgelt.

§ 7. Kui ilm vähegi lubab, viibitakse vahetunnil õues.

§ 8. Klassi korrapidajaiks on kordamööda kõik õpilased.

§ 9. Korrapidajad hoolitsevad puhtuse ja korra eest klassis. Vaheaegadel nad tuulutavad klassi ja valvavad kaasõpilaste käitumise järele. Eksijaile nad tuletavad nende kohustusi meelde. Kui nende märkusi tähele ei panda, teatavad nad sellest õpetajale.

§ 10. Koolikorra rikkujaid karistatakse noomitusega, trahvitööga, püsti ehk nurgas seismisega ja kui see ei aita, kutsutakse nende vanemad kooli.

Koolist puuduti kokku 393 päeva ja nendest loeti vabandamata põhjuseil puudutuks 80 päeva, mille eest ühele lapsevanemale 1600 marka trahvi määrati.

Koolis asutati Lootusring, karskussihiline õpilasorganisatsioon.

Õppetöö kulges normaalselt, nagu seda ka maakonnakoordinatsioonik oma revideerimiskäigul kinnitas.

Õppeaasta jooksul korraldati kolm koolipidu.

Õppevahenditest sai kool selle aasta jooksul juurde kolm seinakaarti: Euroopa ja kaks poolkera kaart. Peale nende sai kool kasti voolimissavi hoidmiseks ning termomeetri.

Õpilaste raamatukogus oli õppeaasta lõpul 102 raamatut. Ka kooli õpperaamatute kogu oli tublisti suurenenud.

KULANOORTE SELTSKONDLIKUST TEGEVUSEST

Olga Kalm oli veendunud karsklane. Ta oli Leisi Karskusselts "Püüe" asutaja-liige ning tema organiseeris 1922. aastal selle seltsi Jõiste osakonna. Et aga seltskondliku tegevuse paremaks korraldamiseks Leisi Karskusselts "Püüe" ning Kuresaare Besti Seltsi Leisi Haruselts mõne aasta pärast likvideeriti ja nende baasil Leisi Haridusselts "Püüe" asutati, jäi Karskusseltsi Jõiste osakond õhku rip-puna, ega omanud enam juriidilise isiku õigusi. Tahes-tahtmata pidi osakondki likvideeruma.

Kuna Jõiste noored senini oma tegevust ikka kooli tiiva all olid arendanud, ei loodud nüüdki mingisugust iseseisvat haridussihilist organisatsiooni, vaid 15. novembril 1925. aastal peetud viimasel Leisi Karskusselts "Püüe" Jõiste osakonna üldkoosolekul otsustati osakond likvideerida ja selle varandus Jõiste algkoolile üle anda. Selle juures tehti tingimuseks, et kui Jõiste algkool tulevikus peaks suletama, siis osakonnalt saadud raamatud mingisugusele tol ajal Jõistes tegutsevale organisatsioonile üle antakse.

Nii sai siis kool Karskusseltsi osakonna likvideerimisel selle 80 eksemplariist koosneva raamatukogu omanikuks. Raamatukogus seatakse sisse Avalikkude raamatukogude seaduses ettenähtud rakendusraamatud ning laenutamissüsteem. Raamatud jagatakse kaheks eriliigiks: need mis õpilastele sobivad, on

õpetaja Kalmi korralduses, teisi korraldab ja laenutab külanoortele selleks valitud noormees Mefodi Mägi.

Külanoorte lugemishoog on suur ja nende hool ka aina raamatukogu täiendamisele ja selle korraldamisele suunatud. Pärnasa valla Arnuadra liikuvast raamatukogust, mille korraldajaks ja hooldajaks sealne väsimatu haridustegelane õpetaja Gustav Vaher on, toodi juba ennegi Jõiste rahvale suuremate portsude kaupa raamatuid kohapealsetele lisaks ja vahetati neid mõne aja pärast jällegi uute vastu ümber.

Nüüd korraldatakse kohapeal sagedasti pidusid, mille sissetulek aina raamatukogu heaks läheb. Asja juhib alaline pidutoimkond, mille tegevust laulu ja muusika alal juhatab Ljubov Riidam Riidamalt, lavategevuse alal Heinrich-Rudolf Mikhelson Jõistest. Sagedali annavad Jõiste noored võõrusetendusi Leisis, Pärnemaal ja Maasis.

1925/26

Õpikutest. Sellel õppeaastal olid koolis õpikute-na kasutamisel järgmised raamatud:

Rehkendamises Maramaa Ülesannetekogu I, II ja III klassidele vastavalt.

Emakeeles: I klassis Kuulbergi Laste sõber,

II " Nurmiku Lugemik I,

III " Kampmanni Lugemik II. Neile li-

saks Puusepa Keelelised harjutused klassidele vastavalt.

Geomeetria: Mikkelsaare Geomeetria.

Saksa keel: Pezoldi Belaste saksa keele õppimiseks.

Kodulugu: H. Turp'i Kodumaa geograafia.

Usuõpetus: õpikud puuduvad, õpetajale on käsiraamatuks Tennamanni Tõusvale usule.

Tunniplaan.

	Esmaspäeval	Teisipäeval	Kolmapäeval
1.tund	Kodulugu	Emakeel	Kodulugu
2. "	Matemaatika	Matemaatika	Joonistamine
3. "	Emakeel	Võimlemine	I+II Ema keel III saksa keel
4. "	Saksa keel	Käsitöö	Laulmine
5. "	-	-	Usuõpetus
	Neljapäeval	Reedel	Laupäeval
1.tund	Emakeel	Emakeel	Emakeel
2. "	Matemaatika	Matemaatika	Matemaatika
3. "	I+II Matem. III saksa k.	Võimlemine	Laulmine
4. "	Kodulugu	I+II Emakeel III saksa k.	Usuõpetus
5. "	Joonistamine	Käsitöö	-

Lõunavaheaeg kolmanda ja neljanda tunni vahel kestis pool tundi, teised vaheajad 10 minutit. Koolitöö algas kell 9 hommikul.

Mitmesugust. Õppetöö algas 29.septembril ja lõpes 5. juunil. Tegelikke tööpäevi oli õppeaastas 191.

Koolitrahvisid ei määratud.

Õpetaja Kalm võttis suvel osa Kuressaares korraldatud õppevahendite valmistamise kursustest, mille tõttu kool õppevahendite poolest palju rikkamaks sai.

1926/27

Õppetöö algas 4.oktoobril, lõppes 31. mail ja kestis tegelikult 172 tööpäeva. Leetrite töttu oli kool seitse päeva suletud.

Õpilased käisid korralikult koolis - koolitrahve sellel õppeaastal ei määratud.

Haridusministeerium kehtestas uue tunnikava:

	I	II	III
1. Kodulugu	3	3	3
2. Emakeel ja kiri	7	7	6
3. Usuõpetus	2	2	2
4. Laulmine	2	2	2
5. Võimlemine	2	2	2
6. Matemaatika	5	5	6
7. Tööõpetus ja joonistamine	3	3	3
8. Saksa keel	-	-	2
Kokku:	24	24	26

Õppetöö edukuse ja õpilaste tundmaõppimise huvides soovitatakse teostada klassisüsteemi. Sellel võis küll linnakoolides mõtet olla - maal ühe ja kahekomplektilistes koolides tundsid õppejõud iga õpilast hästi.

Maakoolivalitsuse ettekirjutuse põhjal hakkasid koolid eelmisel õppeaastal oma tekkelugu lähemalt uurima. Ühtlasi tuli määrata ka kindlaks kooli aasta päev. Selleks pandi ette ja kinnitati 8. jaanuar, sest sellel päeval hakkas esmakordselt tööle Jõiste kolmeklassiline algkool, mis pärast saksa okupantide lahkumist 1919. aastal end. Jõiste ev.-luteriu-

su külakooli ja ap.-õigeusu Mujaste (Ranna) abikooli liitmisel tekkis.

Jõiste kool tegutses aga juba 1826. aasta sügisest alates. Kool pühitses oma ajaloo mittetundmisel oma aastapäeva esmakordselt 101 aastat pärast kooli asutamist. Seda püüti siis teha ka hästi pidulikult ja õpetaja Kalm kirjutab sellest nõnda:

"Esmakordselt Jõiste kooli aastapäeva pühitsedes püüti seda teha nii hästi kui vähegi osati ja suudeteti. Varasest hommikust peale lehvis riigilipp maja katusel ning õhtul juhatasid värvilised laternad teed peomajja. Koolituba oli ehitud pargade, lipukeste ja lintidega.

Püevakohase aktuse avas koolijuhataja kooli kohta ajaloolise ülevaate andmisega. Ta võrdles vanaaegset kooli praegusega nii majanduslikust kui ka pedagoogilisest seisukohast vaadatuna. Sellele järgnes hoolekogu kauaaegse esimehe Aleksander Lakkuri kõne "Lastlaste vabanemine pärisorjusest ja nende selleaegse olukord."

Siis laulis kooli enistest õpilastest moodustatud segakoor viis laulu. Järgnevalt kanti kitsastele ruumidele vaatamata kaunis rahuldavalt ette August Kitzbergi näidend "Püve talus" viies vaatuses.

Peale endiste õpilaste oli peole palutud kõik kooliga seotud olnud isikud, nagu endised hoolekogu ja õppenõukogu liikmed, valla koolivalitsus ja vallavalitsus. Kitsas kooliklass ei suutnud külalisi kuidagi ära mahutada. Meeleolu oli üldiselt hea."

Hiljem korraldasid Jõiste tegelased Nihatus ja Leisis samade laulude ja näidendiga peo, millest raamatukogu heaks 3871 marka saadi. Kooli hoolekogu kassa üldsissetulek sellel õppeaastal oli 6944 marka, mis saadi peamiselt pidude korraldamisest ja annetustest. Suurem osa sellest rahast, 6398 marka, kasutati raamatute ostmiseks ja nende köitmiseks.

Kooli raamatukogus oli õppeaasta lõpul 197 köidet ja nende kasutamine õpilaste poolt erakordselt vilgas: iga poeglaps luges keskmiselt 27, iga tütarlaps 31 raamatut õppeaasta kestel. Tavaliselt olid ümbruskonna koolide raamatukogud suvevaheajal suletud, õpetaja Kalm aga viis suveks õpilaste raamatukogu oma elukohta Mijaste külla, kust õpilased neid siis igal ajal võisid saada.

Koolis sai ainult üks õpilane kehvemate õpilaste toetusest osa. Talle anti peale õppetarvete ka pesu, sukad ja kampsun.

Koolinõunik ja kohalik jaoskonnaarst käisid kooli kumbki ühe korra kontrollimas.

EMADEPÄEV

Umbes 1925. aastal hakati Karja kihelkonna koolides üldiselt emadepäeva korraldama. Jõiste kooli osas avaldan alljärgnevalt õp. Olga Kalmi kirjelduse selle kohta.

"Kevadel 22.mail 1927. aastal aitasid koolile emadepäeva korraldamisel kaasa kooli endised õpilased nais- ja segakoori laulude esitamisega ja näidendi

lavastamisel.

Kui noored ühelt õige vanalt emakeselt pärisid, kas see ikka emadepäevale läheb, siis vastanud see: "Peab ikka minema - näed pavesku saadeti järele."

"Pavesku" oli järgmine:

"Ema ülesanne on suur ja tähtis. Emast oleneb perekonna ja selle kaudu terve rahva elu, edu ja õnn. Ka/ua hoiti ema õigus vaka all, kuid viimastel aastatel on ka meil sellest aru saadud ja emadele pakutakse austust ning lugupidamist, mis nende suur hool ja armastus väärt on. Nüüd pühendatakse ja korraldatakse neile emadepäev, rõõmu, austamise ja pidupäev emadele.

Käesolevaga palume Teid lahkesti osa võtta Jõiste koolimajas 22.mail kell 4 p.l. peetavast emadepäevast, mille kavas on kõned, laulud ja kaks näidendit."

Emadepäeva piduruumi olid laste nobedad kired lillumereks ehtinud, ka emad said lillekimbukesed rinnale. Peokavas oli:

1. Avakõne lauluga Ema süda,
2. Õpilaskoori laulud,
3. Näidend emadepäeva brošüürist "Ema armastus;"
4. Naiskoori laulud,
5. Näidend emadepäeva brošüürist "Karjased,"
6. Segakoori laulud.

Lõpuosas olid mitmesugused ühismängud noortele ja vanadele. Rahvast oli rohkelt ja teiste hulgas 70-80-aastaseid vanaemakesi, kes erksalt kõike jälgisid ning rõõmsad olid."

1927/28

Õppetöö algas sügisel 3.oktoobril ja lõppes kevadel 25.mail. Tegelik õppetöö kestis 176 päeva. Puudunud õppepäevade arv oli võrdlemisi väike, 155 ja koolikohustuse täitmata jätmise pärast kedagi ei ole trahvitud.

Lastevanemate esindajaks kooli õppenõukogus on Aadu Humal ja hoolekogus Aleksander Lakkur, vallavolikogu esindajaks aga Priidu Rand - kõik Jõistest.

Esmakordselt ajaloo kestel oli sellel õppeaastal koolil ka kooliteenija. Vallavolikogu oli sellekohase ametliku ettekirjutuse peale juba eelmisel aastal kooliteenija palkamiseks Jõiste kooli eelarves 200 marka kuus ette näinud, kuid et selle summa koolile teenijat palgata ei saadud, siis jäigi see raha kasutamata. Tänavu otsustasid lapsevanemad omalt poolt niipalju palka lisada, et teenija tegevalikkude töökuude eest 300 marka palka sai. Nii siis maksis iga lapsevanem oma taskust 42 marka juurde ja koolil oligi teenija, kes üle kahe nädala kooliklassi pöranda puhtaks pesi, hommikuti ahju küttis ja pöranda puhtaks pühkis ning joogivee kohale tõi.

Kooli õppetöö kulges normaalselt. Koolinõunik sellel õppeaastal kooli revideerimas ei käinud.

Kool ~~koos~~ üheskoos kohalikkude külanoortega korraldasid sellel hooajal võrdlemisi palju pidusid ja aktusi, kogusummas kuus mitmesugust üritust.

1. Kooli jõulupuu 25.detsembril.
2. Kooli aastapäeva-pidu 8.jaanuaril.

3. Avalik pidu Pärsuma rahvamajas 22.jaanuaril.
4. Vabariigi aastapäev 24.veebbruaril.
5. Kooli Lootusringi kevadpüha.
6. Smadepäev.

Rahalised sissetulekud läksid eranditult kooli raamatukogu kasuks üldsummas 3305 marka.

30.oktoobril 1927. aastal peeti Jõiste kooliringkonna lastevanemate erakordset koosolekut, mille päevakorras peale muu oli ka Jõiste koolimaja ehitamise küsimus. Küsimus otsustati muidugi jaatavalt. Igahelale oli selge Jõiste kooli armetu olukord - üle saja aasta oli kool ühest talust teise kolunud ja ka nüüdne asukoht oli eelmistest viletsam, kuid paremat polnud saada. Nüüd siis otsustati nõuda, et vald koolile oma maja ehitaks. Selle küsimuse vallavolikogule esitamiseks ja selgitamiseks valiti Mujaste küla lugupeetum mees, Leisi ap.-õigeusu kirikuvanem Irodion Rihkrand.

Enne asjakäigu kirjeldamisele asumist heidame selgitava pilgu Jõiste kooliringkonna õpilaste arvule.

ÕPILASTE ARV JÕISTE KOOLIRINGKONNAS

P.	T.Kokku.	Märkused.
1919 I p.	32	
1919/20	36	
1920/21	29	
1921/22	27	
1922/23	28	

	P.	T.	Kokku	Märkused
1923/24	11	13	24	
1924/25	13	14	27	
1925/26	11	13	24	
1926/27	8	9	17	Mitte koolikohuslikke 4 õpil.
1927/28	8	11	19	Mitte koolikohuslikke 1 õpil. Pärsama vallast 4 õpil.

Nagu eeltoodust nähtub, oli 1926/27. õppeaastal seega Jõiste koolis ainult 13 koolikohustuslikku õpilast ja 1927/28. õppeaastal 14, sest Pärsama vallast pärit õpilastele pidi kooli muretsema Pärsama vald.

JÕISTE ALGKOOL LIKVIDEERITAKSE

Mõne aasta eest oli Leisi vallanõukogu Leisi koolimaja ehitamise otsustamisel valla koolivõrgu kasvava koostanud, milles mainiti, et peale Leisi koolimaja ehitamist tuleb koolimaja ehitada ka Jõistes. Hiljem püüdis riiklik hariduspoliitika kulude kokkuhoidmiseks järele õppetöö edukamaks muutmise eesmärgil ühekomplektilisi kolmeklassilisi algkooli naaberkoolidega liita. Siis tehti maakoolivalitsuses selline perspektiivplaan, mille järgi Leisi vallas kõik üttkoolid ajajooksul pidi Metsküla ja Leisi 6-klassiliste algkoolidega liidetama. See kava tehti ka vallavalitsustele teatavaks.

Seda teadsid ka Jõiste mehed. Samuti ka seda, et samal 1927. aasta sügisel Triigi üttkool, millel oma võrdlemisi korralik koolimaja oli, õpilaste vähese arvuga tõttu suleti ja sealsed lapsed Leisis õppima hakkasid, kus uus koolimaja valmis sai. Tookordne kool

liseadus nägi ette, et õpilaste arv koolis tohib alla kahekümne langeda ainult väikestel saartel või mujal territoriaalselt ümbruskonna asulatest väga eraldatud kohtades.

Kui nüüd Jõiste mehed vallanõukogus oma uue koolimaja nõudmisega esinesid, võeti sealne õpilaste arv uurimisele ja leiti, et see juba teist aastat alla lubatud normi on ning otsustatigi Jõiste algkool järgmisest õppeaastast alates sulgeda.

Jõiste mehed esitasid selle otsuse vastu oma protesti maakonna administra/tiiv-osakonnale, kuid see kinnitas vallanõukogu otsuse siiski. Ka Tallinna-Haapsalu rahukohus jättis Jõiste lastevanemate apellatsioonile rahuldamata ning Jõiste kool suletigi tema 102. tegevusaasta lõpul 1928. aasta kevadel. Tema vallasvara ja õpilased pärandati Leisi algkoolile, mis Jõistest 10 km kaugusel asus.

Külarahvale tekitas see otsus küll kibedat tuskat, sest nad pidid oma lapsed Leisis kooli internaati paigutama, mis neile palju tülikam ja kulukam oli. Tolleaegse Leisi algkooli juhatajana pean tunnistama, et Jõiste kooliringkonna lapsevanemad Leisi kooli vastu mitte tõrksaks ei muutunud, vaid oma lapsed korralikult kooli saatsid, olgugi et see majanduslikult mitmelegi neist väga raske oli.

JÕISTE ALGKOOI VALLASVARA

Mis Jõiste algkool pärandas oma eelkäijalt Jõiste ev.-luteriusu külskoolilt, on märgitud käesoleva

45. leheküljel. Mis ta ise üheksa aastat hiljem päranduseks jättis, selle panen allpool kirja.

<u>Vallasvara nimetus</u>	Arv
1. Koolilauad, pikad	6
2. Lihtne laud sahtliga	1
3. Tool	1
4. Seinariul	1
5. Kast voolimissavi hoidmiseks	1
6. Puust klassitahvlid	2
7. Joogiveenõu kaane ja kraaniga	1
8. Veeämber	1
9. Pesukauss	1
10. Käterätid	2
11. Harmoonium, väike ja vana	1
12. Helihark C	1
13. Termomeeter R	1
14. Jalgpall	1
15. Raudjoonlaud papptöö jaoks	2
16. Noad papptöö jaoks	4
17. Käbrid	2
18. Seinakäärdeid: Eesti, Euroopa, 2 poolkera	4
19. Karskussihilised seinatabelid	10
20. Seinatabelid sipelgapesa, mutt	2
21. Arveraam, suur	1

Õpikute nimestik

Maramaa - Aabits	2
" Matemaatika Ülesannetekogu II	5
" " " I	5
" " " III	4
Nurmik - Esimene Lugemik	3

Kampmann - Aabits	5
" Kooli Lugesiraamat II	4
" " " III	1
Kuhlberg - Laste Sõber	5
Pezold - Saksa keele õpperaamat Helaste	6
" " " " I	1
" " " " II	1
Mikkelsaar - Geomeetria algkoolile I	4
" " " " II	9
Veski & Grünthal - Aritmeetika I	5
" " " " II	5
" " " " III	5
Turp - Kodumaa geograafia	1
Tamman - Kooli laulmise raamat	1
Veidermann - Eluta Loodus	2

Õpilaste raamatukogus oli selle ülesandmise ajal 196 raamatut. Nende hulgas oli lasteraamatuid, ilukirjanduslikke ja populaarteaduslikke teoseid, mis algkooli I - III klassi õpilastele lugemiseks sobivad olid.

Peale selle anti esialgu koolile üle ka endise Leisi Karskusselts "Püü" Jõiste osakonna raamatukogu umbes kolmesaja köitega (lähemalt lk.59.), sest et kohapeal ühtegi organisatsiooni ei olnud, kellele seda oleks võinud üle anda. Varsti moodustati Jõiste Maanoorte Ring, kellele need raamatud siis uuesti üle anti.

Jõiste algkooli vallasvara ja õppeabinõude nimestik lubab teatud määral otsustada ka teiste Kar-

ja kihelkonna koolide vallasvara ja õppeabinõude üle. Kihelkonna 14 koolist oli 1926/27. õppeaastal kümme ühekomplektilist kolmeklassilist üttkooli ning viimastest ainult neljal omaette koolimaja - need ei võinud Jõiste koolist paremas seisukorras olla. Raamatukogu poolest aga oli Jõiste neist kõigist kindlasti ees, sest õpetaja Kalm pani selle täiendamisele väga suurt rõhku.

ANDMEID VANEMAST AJAST

Täienduseks sellele, mis käesoleva kolmandal leheküljel kirjutatud, avaldan Karja kihelkonna üldkoolivanema Mihkel Soonlepa andmeid, kuid need ei käi mitte otseselt Jõiste kooli kohta, vaid ^{Karja kihelkonna} koolide kohta üldiselt.

1830 - 1860 kestnud õppetöö koolides poolteist päeva nädalas - neljapäeviti hommikust õhtuni ja pühapäeval lõunast õhtuni. 1860 - 1873 peetud kooli nädala esimestel tööpäevadel neli päeva nädalas, aga juba 1888. aastal töötanud koolid kuuel päeval. Kooli tööpäev muutunud ise küll tööpäevade arvu kasvamisega lühemaks.

Õppetöö toimunud vanemal ajal 10. novembrist 10. märtsini, 1890. aastast alates 23. oktoobrist kevadpühadeni.

Õpperaamatutena kasutatud aabitsat, testamenti ja lauluraamatut. Jakobsoni Kooli lugemiseraamatud jõudnud Karja kihelkonna koolidesse 1880. aasta ümber. Püha kihelkonna pastor Frey rehkendamise ja piiblilu-

gude raamatud võetud kihelkonnakoolides varsti peale nende ilmumist tarvitamisele.

Külakoolides hakatud kirjutamist õpetama üldisemalt 1844. aastal, rehkendamist aga aastat 10 - 15 hiljemini.

Esimesed õppekavad said külakoolid Karja kihelkonnas 1873. aastal, samast ajast hakati ka tunniplaani kasutama. Koolitunnistusi hakati õpilastele andma alles 1890. aastal.

Koolmeister saanud 1840 - 1860 aastatel kroonuvaldades kaks matti vilja perekonnalt palgaks. Pärisevaldades antud neile mõisa poolt kaks vakka vilja. 1860. aastast alates saanud nad igast talust külemitu vilja, vabadikkudelt aga 10 kopikat raha. Peale selle maksnud talud vallale ka õpetaja pearahamaksuks 10 kopikat ning koolmeister olnud kroonuteenistusest vabastatud.

Kuni 1875. aastani ei pöördud koolmeistri haridusele suurt tähelepanu - oskas ta lugeda ja kirjutada ning kirikulaule laulda, natukene ka arvutada, siis oli asi korras. Siis aga hakati ev.-luteriusu külakoolmeistreid konsistooriumi ülesandel eksamineerima.

Varasem eksamikava ei ole teada, kuid 1900. aastal kehtima hakanud kava järgi küsitlesid vähemalt kaks pastorit eksamineeritavat piiblitundmises, vana- ning uueseaduse piiblilugudes, katekismuses ja kirikuajaloos. Raamatud, milliste järgi eksamineeritav ennast eksamiks pidi valmistama, olid: Hanseni Kooliteadus, Hörschelmanni Tule ja vaata, Ederbergi Lühikene piib-

li teadus, Lipu Piibli lugu seletustega, Masingi Piibli lugud ja Mohrfeldi juhtnõõrid kirikuajaloo õppimiseks.

Kui eksamineeritav rahuldavaid teadmisi oli vastustes näidanud, pidi ta andma proovitunni piibliloos või katekismuses ning kirikulaulus.

Saaremaal korraldati selliseid eksameid enamasti Kuressaares, kuhu eksamineeritavad üle saare kokku peale Aleksander Kaubi kutsuti. Kas Jõiste õpetajatest keegi konsistooriumi eksamil käis, pole teada.

Rahvakoolide inspektori poolt korraldatud esimesed mõnenädalased kursused Saaremaa külakoolmeistritele Kuressaares 1890. aasta suvel. Neile õpetatud vene keelt ja gümnaastikat ning nende metoodikat. Hiljem korraldatud vene keele kursusi pea igal suvel.

Huvitav on siin meenutada "Rižski Vestniku" artiklit, mille "Olevik" nr.28. 15.juulil 1891 avaldas. Toon sellest väljavõtte.

"Hiljuti rääkisime meie koolmeistrite leigusest Wenekeele kursuste kohta (Tallinnas jäi ära, sest et ainult 8 õpetajat oli kohale tulnud). Paljud koolmeistrid ei võta neist osa, ehk nende riigikeele tundmine küll väga puudulik on. Nemad loodavad vahest ilma Wene keele tundmiseta läbi saada.

Võõrkeelsed (Eesti ja Läti) koolmeistrid nihutavad endid ise ametist ära, sest et nad ettemääratud koolisihtisi enesele ei omanda. Neile võib vana sõna meelde tuletada: Ise ennast ori lööb, kui mitte

puhtaste ei põimal Ärgu nemad ennast selle tühise mõt-
tekujutusega magama aita, nagu oleks uuendatud koo-
li käimapanek nende käes. Saab ka ilma nendeta läbi,
kui nähakse, et nemad valitsuse sihtidega ühte ei sün-
ni. Rahvakoolide inspektoritele on täis voli kätte an-
tud, oma arvamist mõõda koolmeistrid ametisse valida.
Ärgu need koolmeistrid seda ära unustagu, kes Wene õp-
pekeelt ei armasta ja kes nende poolt toetust ootavad,
kes uue kooli vastased ja vana sõbrad on. Nende püüd
ei vii mingisugusele hääle sihile ja koolmeistrid pea-
vad oma koha kaotama, kui nad Wene õpekeele vastu en-
did õieti ei valmista."

OLGA KALM'I SAATUS

Jõiste algkooli viimane õpetaja Olga Kalm hakkas
õpetajaks juba poolteed lapseeas. Kui ta 1913. aasta
sügisel Leisi ap.-õigeusu kihelkonnakoolis abiõpeta-
ja ametikohale asus, oli ta just äsja 15-aastaseks
saanud. Ta õppis samas kihelkonnakoolis karmi ja vöi-
mahne preestri Dionissi Samoni ajal. Tolleaegne va-
nem köster-õpetaja Mihail Vahter vahetas tema koolis-
oleku ajal oma tavalise ülikonna diaakoni pika mantli
vastu. Kalm töötas abiõpetajana neli õppeaastat ning
jõudis selle aja kestel preestrite-köstrite omavahe-
listest nägelemistest-närusustest aru saada, kuid ki-
rikul oli temale veel Jõistes töötamisegi ajal kaunis
suur mõju ja ta käis sageli jumalateenistustel ning
laulis siis kirikukooris kaasa.

Leisi kihelkonnakooli abiõpetajad olid õieti vahe-

3. Jõiste koolipere 1921 a. kevadel.

FK 322-4

4. Olga Kalm
1898 - 1944.

FK 322-5

lülid õpilaste ja õppejõudude vahel. Nad elasid kooli internaadis ning tundsid endid rohkem õpilastena kui õpetajatena. Nad andsid ainult mõned tunnid nädalas ning asendasid õpetajaid nende puudumisel.

Selline asend ja noorus kallutas Olga Kalmi rohkem õpilaste poole hoidma ja ta tundis neid õppejõududest palju paremini. Ka hiljem, kui ta täieõigusliku õpetajana kooli ja õpilaste eest täit vastutust kandis, suhtus ta viimastesse suure tähelepanelikkuse ja heatahtlikkusega. Jõiste algkoolis oli ta õpilaste hulgas ikka nagu vanem omasuguste seas ja need armastasid ning austasid teda.

Ka külanoorte ning ka vanemate inimeste suhtes ta säilitas sellise vanema õe õpetliku suhtumise. Jõiste rahvas oli sellega harjunud ja pidas seda loomulikuks ning vahekord oli kõigiti hea.

Kui Jõiste algkool suleti, valiti Kalm lähedalasuva Maasi valla Kavandi algkooli juhatajaks. Varsti sai see kool teise õppejõu ja Maasi valla likvideerimisega ka päris korraliku koolimaja endises vallamajas.

Kavandi rahvale ei meeldinud Kalmi emalik-õpetlik suhtumine. Aktiivse karskustegelasena püüdis Kalm ümbuskonnas levinud laialdasele alkoholitarvitamisele piiri panna, kuid sattus sellega mõne isiku pahameele alla.

Kui Eestis 1940. aastal nõukogude võim kehtestati, läks Kalm progressiivse inimesena sellega kohe kaasa. Ta lootis sellest koolile ja rahvale suurt kasu ning täitis õppetöö kõrval ka aktiivse agitaatori ülesandeid.

Muidugi leidis inimesi, kes seda pahaks panid ja kui Teine maailmasõda 1941. aasta sügisel järjega Saaremaale jõudis, oli Olga Kalm Maasis esimeste hulgas, keda fašistid areteerisid. Ta paigutati Kuressaare vanglasse. Ometi ei leitud tema tegevuses surmasüüd ka fašistide mõõdupuu järgi, isegi pikemat vanglakaristust ei määratud, vaid 1942. aasta lõpul Kalm peale pikemat uurimist vabadusse. ^{lasti}

Kas keegi Kalmi kohta mõne uue kaebuse esitas, või millest see tuli, kuid mõne kuu pärast areteeriti ta uuesti. Nüüdki ei tehtud tema kohta mingisugust otsust, vaid hoiti ainult vanglas kinni.

Olin samas Kuressaare vanglas hoiul ja 1944. aasta kevadpühade puhul õnnestus meil valvurite lähinägeliikkuse tõttu Kalmiga pikemalt suusõnal mõtteid vahetada. Ta oli täis optimismi ja rahulik ning püüdis mindki veenda, et muretsemiseks pole põhjust. Selle põhjendamatu optimismi ohvriks ta langeski.

Varsti pärast meie jutuajamist viidi umbes 30 naisvangi suveks Kuumi turbarappa tööle, nende hulgas oli ka Kalm.

Ühel saarlasel õnnestus Kuressaares sakslaste käest plehku pista ja Rootsi põgeneda. Teda otsiti kodust, kuid et ei leitud, siis areteeriti ta abikaasa. Ka see viidi turbarappa tööle. Teade sellest ulatus meheni ja see tuli kodumaale tagasi naist vabastama. Ta õppis olukorda tundma ja valis päeva, mil teised valvurid Kuumilt linna sõitsid ning naiste juures rabas ainult üks valvur oli. Hiilis sellele ligi ja surmas ta ning

ning viis oma naise ära. Teistele soovitas põgeneda. Paljud seda tegidki, kuid mõned läksid ise vanglasse tagasi. Nende hulgas oli ka Kalm. Ta ei tahtnud põgeneda, sest sellega oleks ta ennast nagu milleski süüdlaseks tunnistanud. Ta lootis õigusele - kuid see oli ta surm.

Kui sakslaste laul 1944. aasta sügisel lõpule hakkas jõudma ja Punaarmee väeosad juba Saaremaale jõudsid, korraldasid fašistid poliitvangide hävitamise. Ühel ööl viidi nad Loode metsa, tulistati surnuks ja aeti auku. Seal leiti ka Olga Kalmi laip.

LÕPPSÖNA

Käesoleva kirjutamisel olen kasutanud suurelt osalt Olga Kalmi poolt kogutud andmeid. Olen neid korjanud ka mujalt, peamiselt Karja ev.-luteriusu ja Leisi ap.-õigeusu koguduste arhiividest - esimesest Jõiste, teisest Mújaste (Ranna) kooli kohta.

Palju kuulsin vanaaegsete kooliolude kohta Oitme külast Mikkell Männikult, kes aktiivne vanavarakorjaja oli ja kõrges eas 1962. aastal suri. Mújaste abikooli suhtes aitas mind palju Maria Mägi-Koppelman, kes ise selles koolis õppis ja hiljem Jõiste külanõorte hulgas aktiivne seltskonnategelane oli. Fotode eest võlgnen palju ^{tänu} Leisi fotograafi Karl Grepp'ile.

Suurim tänu ja lugupidamine neile kõigile!

Tallinnas "12." märtsil 1963.

A. Greppel.

S I S U K O R D

I JÕISTE EVANGEELIUMI-LUTERIUSU KÜLAKOOL

1. Jõiste kooliringkonnast	1
2. Kooli asutamine ja esimesed tööaastad	2
3. Kärebiku Riidu Hummal	8
4. Gustav Mihkli p. Lember	12
5. Mihkel Nõukas	13
6. Aleksander Juhani p. Kaubi	14
7. Mitmesugused andmed	17
8. Kool tahetakse Paaste viia	24
9. Esimene maailmasõda ja saksa okupatsioon	29
10. Rosalie Välling	30

II MUJASTE (RANNA) AP.-ÕIGEUSU ABIKOOL

11. Mujaste abikooli asutamine	33
12. Mujaste koolmeistrid	35
13. Mitmesuguseid andmeid	38
14. Kooli likvideerimine	42

III JÕISTE ALGKOOL

15. Okupatsiooni lõpp ja Eesti omariikluse algus	44
16. 1919/20	45
17. Olga Aleksei t. Kalm	46
18. 1920/21	47
19. 1921/22	48
20. 1922/23	50
21. 1923/24	52
22. Jõiste "koolimajadest"	55

23. 1924/25	57
59. Külanoorte seltskondlikust tegevusest	59
25. 1925/26	60
26. 1926/27	62
27. Emadepäev	65
28. 1927/28	67
29. Õpilaste arv Jõiste koolis	68
30. Jõiste algkool likvideeritakse	69
31. Jõiste algkooli vallasvava	70
32. Andmeid vanemast ajast	73
33. Olga Kalmi saatus	76
36. Lõppsõna	79

---ooo000ooo---